

**UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**INTERNACIONALIZACIJA VISOKOŠOLSKEGA
IZOBRAŽEVANJA V KONTEKSTU
USPOSABLJANJA KADROV ZA NOVO
RAZVOJNO PARADIGMO**

Kandidatka: Matejka Ahčin
Študentka izrednega študija
Številka indeksa: 80004769
Program: visokošolski strokovni
Študijska smer: zunanja trgovina
Mentor: prof. dr. Vito Bobek

Ljubljana, januar 2004

Študentka Matejka Ahčin izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela. Zagotavljam, da sta tiskana in elektronska verzija istovetni. Kot avtorica dovoljujem njegovo objavo na spletni strani fakultete.

Ljubljana, 01.02.2004

Matejka Ahčin

PREDGOVOR

Živimo v času hitrih gospodarskih, političnih in kulturnih sprememb. Hitrost teh sprememb in posledice vse večje globalizacije se odražajo v okolju, v katerega je potrebno umestiti vsa razmišljanja o ciljih za prihodnost v izobraževanju in usposabljanju. Znanje postaja vse bolj pomemben dejavnik spodbujanja proizvodnje in konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva. Tega se zaveda tudi Evropska unija, ki si je na Lizbonskem vrhu leta 2000 zastavila, da bo v naslednjem desetletju »postala najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo na svetu, temelječe na znanju, sposobno trajnostne gospodarske rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in večjo socialno kohezijo«. Kot eno izmed najpomembnejših področij za doseg tega cilja je navedla prav vzpostavitev učinkovitega področja izobraževanja in usposabljanja. Ključno vlogo pri pridobivanju znanja pa ima visokošolsko izobraževanje.

Visokošolsko izobraževanje in poklicno usposabljanje se srečujeta z mnogimi spremembami, ki jih prinašata globalizacija in nova ekonomija. V ospredju je nova razvojna paradigma, ki odpravlja problem redkosti ekonomskih virov kot glavnega nosilca razvoja in ga preusmerja k učinkoviti in uspešni uporabi razpoložljive obnovljive blaginje. Za doseganje trajnostne gospodarske rasti je potreben dober sistem izobraževanja in usposabljanja. Kot posledica globalizacije se pojavlja internacionalizacija na vseh področjih, tudi na področju izobraževanja.

V Evropi poteka proces oblikovanja enotnega evropskega visokošolskega prostora, ki bo omogočil večjo privlačnost in konkurenčnost visokošolskih zavodov. Usmerjen je k primerljivosti med izobraževalnimi sistemi držav članic, doseganju enakovredne kakovosti znanja ter posredno k enakovrednim zaposlitvenim možnostim. V Evropi se močno pospešuje mobilnost študentov, visokošolskih učiteljev in raziskovalcev z namenom, da se izkoristi kulturno in jezikovno raznolikost ter raznolikost visokošolskih sistemov. V teh procesih sodeluje tudi Slovenija.

Prvi cilj diplomskega dela je opredeliti pojem nove razvojne paradigme in mehanizme za krepitev razvojnih dejavnikov in doseganje ciljev Strategije gospodarskega razvoja Slovenije. Drugi cilj diplomskega dela pa je prikazati, kako se sistemi visokošolskega izobraževanja v Evropski uniji in tudi v Sloveniji prilagajajo novim gospodarskim razmeram v svetu. Osredotočila se bom predvsem na internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja. Skušala bom definirala navedeni pojem, opisati različne pristope k internacionalizaciji visokošolskega izobraževanja in njen vpliv na kakovost izobraževanja.

Evropska unija mora še bolj okrepiti sodelovanje na intelektualnem, kulturnem, znanstvenem in tehnološkem področju, v kolikor želi konkurirati Združenim državam Amerike.

Slovenijo uvrščamo v majhna narodna gospodarstva, kar pomeni, da mora Slovenija internacionalizirati vse procese, tudi visokošolsko izobraževanje. Zapiranje visokošolskega izobraževanja bi pomenilo neracionalnost in nekvalitetnost študija. Za Slovenijo je nujno potrebno, da se odpira in povezuje s tujimi strokovnjaki in institucijami.

Ker je visokošolsko izobraževanje zelo obsežno področje, sem se omejila samo na najpomembnejše spremembe visokošolskega izobraževanja v Evropi in Sloveniji, ki jih prinašata globalizacija ter želja po doseganju trajnostnega razvoja. Osredotočila sem se predvsem na internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja.

Spremembe, ki se trenutno porajajo v družbi, zahtevajo drugače usposobljeno delovno silo. Na znanju temelječa družba potrebuje visoko izobraženo, fleksibilno in ustvarjalno delovno silo, ki bo želela svoje znanje nenehno nadgrajevati. Pojavlja se potreba po bolj odprtih sistemih izobraževanja povezanih z okoljem in s potrebami družbe.

Internacionalizacija visokošolskega izobraževanja postaja čedalje bolj pomembna za doseganje konkurenčnih prednosti držav. Najpomembnejše spremembe glede internacionalizacije visokošolskega izobraževanja se odvijajo v okviru regionalnih skupnosti držav. Države članice Evropske unije morajo v konkurenčnem boju z ostalim svetom še bolj povezati študijske zmogljivosti, omogočiti večje prehajanje študentov in akademskega osebja ter hkrati zagotoviti večjo privlačnost (tudi za študente, ki prihajajo iz drugih držav) in učinkovitost študija.

Slovenija mora na področju visokošolskega izobraževanja slediti spremembam, ki se dogajajo v drugih evropskih državah. Slovenski visokošolski prostor se ne more razvijati samo v nacionalnih okvirih, izoliran od ostalega sveta. Samo mednarodno odprto visokošolsko izobraževanje bo omogočilo doseganje ciljev, ki si jih je Slovenija zadala v Strategiji gospodarske razvoja.

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	Opredelitev področja in opis problema	6
1.2	Namen, cilji in osnovne trditve	6
1.2.1	<i>Namen raziskave</i>	6
1.2.2	<i>Cilj raziskave</i>	6
1.2.3	<i>Osnovne trditve</i>	7
1.3	Predpostavke in omejitve raziskave	7
1.3.1	<i>Predpostavke</i>	7
1.3.2	<i>Omejitve</i>	7
1.4	Predvidene metode raziskovanja	7
2	NOVA RAZVOJNA PARADIGMA	8
2.1	Opredelitev	8
2.2	Razlogi za spremenjeno razumevanje in načrtovanje razvoja	8
2.2.1	<i>Konceptualno izčrpavanje dosedanjega razvojnega vzorca tranzicije</i>	8
2.2.2	<i>Spremenjeno okolje uresničevanja gospodarskega razvoja Slovenije</i>	9
2.2.3	<i>Trajnostni razvoj in vloga države</i>	10
3	STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE	12
3.1	Razvojni cilji Strategije	12
3.2	Mehanizmi za doseg ciljev Strategije	12
4	VISOKOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE	14
4.1	Vloga visokošolskega izobraževanja v gospodarskem in družbenem razvoju	14
4.2	Spremembe sistemov visokošolskega izobraževanja v Evropi	15
4.2.1	<i>Spreminjanje povezave med izobrazbo in delom ter modernizacija univerz</i>	16
4.2.2	<i>Kakovost visokošolskega izobraževanja in upravljanje za izboljšanje kakovosti</i>	17
4.2.3	<i>Financiranje visokošolskega izobraževanja</i>	19
4.2.4	<i>Prilagoditev novim oblikam izobraževanja</i>	19
5	INTERNACIONALIZACIJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA	22
5.1	Opredelitev pojma internacionalizacija visokošolskega izobraževanja	22
5.2	Pomen internacionalizacije visokošolskega izobraževanja	23
5.3	Oblike internacionalizacije visokošolskega izobraževanja	24
5.3.1	<i>Mobilnost študentov</i>	24

5.3.2	<i>Mobilnost profesorjev</i>	26
5.3.3	<i>Internacionalizacija kurikuluma</i>	27
5.3.4	<i>Podružnične univerze (campusi) v tujini</i>	28
5.3.5	<i>Dogovori in povezave med institucijami</i>	28
5.3.6	<i>Medsebojni vzajemni dogovori</i>	29
5.3.7	<i>Transnacionalna univerzitetna mreža</i>	29
5.3.8	<i>Transnacionalno virtualno izobraževanje</i>	30
5.3.9	<i>Mednarodna harmonizacija visokošolskih izobraževalnih sistemov</i>	30
5.4	Problemi in izzivi internacionalizacije visokošolskega izobraževanja	30
5.4.1	<i>Omejitve in ovire pri internacionalizaciji</i>	30
6	PROCESI INTERNACIONALIZACIJE VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI	36
6.1	Pomen internacionalizacije visokošolskega izobraževanja za Slovenijo	36
6.2	Proces internacionalizacije visokošolskega izobraževanja v Sloveniji	36
6.2.1	<i>Mobilnost študentov in visokošolskih učiteljev</i>	37
7	SKLEP	41
8	POVZETEK V SLOVENSKEM IN ANGLEŠKEM JEZIKU	43
8.1	Povzetek	43
8.2	Abstract	44
9	SEZNAM LITERATURE IN VIROV	46
9.1	Literatura	46
9.2	Viri	47
	SEZNAM TABEL	48

1 UVOD

1.1 Opredelitev področja in opis problema

Za svet so značilne hitre gospodarske spremembe ter vse večja globalizacija in kompleksnost gospodarskih in družbeno-ekonomskih odnosov. Hitrost teh sprememb se odraža v okolju, v katerega je treba umestiti vsa razmišljanja o ciljih za prihodnost v izobraževanju in usposabljanju. Znanje postaja vse bolj pomemben dejavnik spodbujanja proizvodnje in konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva. To velja še zlasti za nacionalna gospodarstva z omejenimi človeškimi in naravnimi viri. Ključno vlogo pri pridobivanju znanja pa ima visoko šolstvo.

Visoko šolstvo in poklicno usposabljanje se v tem času srečujta z mnogimi spremembami, t.j. s spremembami, ki jih prinašata globalizacija in nova ekonomija. Gre za novo razvojno paradigmo, ki odpravlja problem redkosti ekonomskih virov kot glavnega nosilca razvoja in ga preusmerja k učinkoviti in uspešni uporabi razpoložljive obnovljive blaginje. Za doseganje trajnostne gospodarske rasti pa je nujno potreben dober sistem izobraževanja in usposabljanja. Kot posledica globalizacije se pojavlja internacionalizacija na vseh področjih, tudi na področju izobraževanja.

V Evropi se oblikuje enoten evropski visokošolski prostor, ki ni usmerjen k formalnemu uniformiranju izobraževanja, ampak k primerljivosti med izobraževalnimi sistemi držav članic in s tem zagotoviti enakovredno kakovost znanja in hkrati tudi enakovredne zaposlitvene možnosti bodočih evropskih diplomantov. Vzpodbude so tako namenjene predvsem k hitrejšemu gospodarskemu razvoju in prostemu pretoku delovne sile. Vsem tem tendencam pa se mora prilagoditi tudi Slovenija.

1.2 Namen, cilji in osnovne trditve

1.2.1 Namen raziskave

Analiza visokošolskega izobraževanja je zame zanimiva iz dveh razlogov. Kot študentka sem neposredno povezana s sistemom visokošolskega izobraževanja. Kot delavka resornega ministrstva pa sem tudi delovno povezana z izobraževanjem (predvsem s podiplomskim študijem) in znanostjo, ki sta glavna nosilca trajnostnega razvoja.

1.2.2 Cilj raziskave

Cilj raziskave je prikazati, kako se sistemi visokošolskega izobraževanja v Evropski uniji in v Sloveniji prilagajajo novim gospodarskim razmeram v svetu ter novi razvojni paradigmi oziroma trajnostnemu razvoju. V diplomskem delu se bom osredotočila predvsem na internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja. Skušala bom definirati navedeni pojem, opisati različne pristope k internacionalizaciji visokošolskega izobraževanja in njen vpliv na kakovost izobraževanja.

1.2.3 Osnovne trditve

Glede na spremenjeno pojmovanje razvoja, globalizacijo in novo ekonomijo je potrebno nujno spremeniti tudi sisteme visokošolskega izobraževanja. Evropska unija si prizadeva povečati mednarodno konkurenčnost evropskega sistema visokega šolstva in na ta način zagotoviti dolgoročnejši oziroma trajnejši razvoj. Eden izmed dejavnikov, ki vpliva na konkurenčnost je internacionalizacija visokošolskega izobraževanja.

V Sloveniji, glede na sprejeto strategijo vključitve naše države v Evropsko unijo, pa bo potrebno sisteme visokošolskega izobraževanja harmonizirati tako, da bo lahko naše visoko šolstvo konkuriralo na globalnem trgu. Gospodarska konkurenčnost je v okviru gospodarstva, zasnovanega na znanju, odvisna od ustrezne preskrbe s človeškim kapitalom. Znanje velja danes za ključni gospodarski vir.

1.3 Predpostavke in omejitve raziskave

1.3.1 Predpostavke

V želji po čimbolj razviti in daljnosežni Evropi je potrebno okrepiti njene intelektualne, kulturne, znanstvene in tehnološke razsežnosti. Druga predpostavka, iz katere izhajamo pri omenjeni raziskavi je, da Slovenijo uvrščamo v majhna narodna gospodarstva. Majhnost pa pogojuje, da mora Slovenija internacionalizirati vse procese, tudi visokošolsko izobraževanje. Zapiranje visokošolskega izobraževanja bi pomenilo neracionalnost in nekvalitetnost študija. Slovenija mora težiti k odpiranju in povezovanju s tujimi institucijami in strokovnjaki.

1.3.2 Omejitve

Raziskava prikazuje samo najpomembnejše spremembe visokošolskega izobraževanja s poudarkom na internacionalizaciji v Evropi in Sloveniji, ki jih prinaša globalizacija ter želja po doseganju trajnostnega razvoja.

1.4 Predvidene metode raziskovanja

V diplomskem delu bom uporabila makroekonomska raziskavo. Makroekonomska analiza je v mojem primeru statična. Pristop k raziskovanju, ki ga bom uporabila, je deskriptiven, saj daje prednost opisu in razvoju določenega pojava. V okviru deskriptivnega pristopa k raziskovanju, pa bom uporabila naslednje raziskovalne metode:

- metodo deskripcije,
- komparativno metodo in
- metodo kompilacije.

V manjši meri sem uporabila tudi analitični pristop, predvsem metodo dedukcije. Z navedeno metodo sem skušala na osnovi teoretičnih spoznanj in predvidenih sprememb nakazati nekaj verjetnih sprememb, ki se naj bi zgodile v bodočnosti na področju internacionalizacije visokošolskega izobraževanja.

2 NOVA RAZVOJNA PARADIGMA

2.1 Opredelitev

Nova razvojna paradigma predstavlja prenovljeno načrtovanje razvoja v Sloveniji. Nastala je zaradi spremenjenih razmer, ki jih prinaša proces pristopanja Slovenije Evropski uniji in novi izzivi globalizacije. Dosedanjo strategijo ekonomske tranzicije in prilagajanja pravnemu redu Evropske zveze nadgrajuje nova razvojna paradigma.

Ekonomska politika bo morala biti aktivna, da bo lahko izkoristila priložnosti, ki se nam odpirajo z vstopom na evropski trg. Razvoj proizvodnih dejavnikov in postindustrijske družbe v Sloveniji bo v vse večji meri temeljil na tehnologiji, izobraževanju in komunikacijski infrastrukturi. Nova razvojna paradigma je opredeljena v projektu Strategija gospodarskega razvoja Slovenije.

2.2 Razlogi za spremenjeno razumevanje in načrtovanje razvoja

Razlogi za spremenjeno razumevanje razvoja, ki ga imenujemo nova razvojna paradigma, so (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 14-35):

- izčrpanost dosedanjega razvojnega vzorca in spremenjen pomen razvojnih dejavnikov;
- integralna opredelitev razvojnih ciljev in
- spremenjeno mednarodno okolje.

2.2.1 Konceptualno izčrpavanje dosedanjega razvojnega vzorca tranzicije

Proces tranzicije, poenostavljeno rečeno, pomeni prehod iz socialističnega gospodarstva s pretežno družbeno lastnino v tržno gospodarstvo s pretežno privatno lastnino. Nanaša se na makroekonomsko stabilizacijo, mikroekonomsko prestrukturiranje ter prilagoditev institucionalnega okvira za oblikovanje uspešnega tržnega gospodarstva. V Sloveniji tranzicija v smeri delujočega tržnega gospodarstva poteka istočasno s procesom vstopanja v Evropsko unijo. Slovenija se je morala lotiti vseh bistvenih reform in sprememb, ki naj bi zagotovile hitrejšo gospodarsko rast in razvojno dohitevanje držav Evropske unije ter seveda splošno povečevanje konkurenčnosti.

Ključne komponente tranzicije in prilagajanja Evropski uniji so:

- utrditev makroekonomske stabilnosti v vseh njenih komponentah (monetarni, fiskalni, dohodkovni in zunanje ekonomski);
- strukturne in institucionalne reforme (predvsem reforme podjetniškega, finančnega in infrastrukturnega sektorja, reforme javnofinančnega in pokojninskega sistema) in
- uskladitev slovenskega pravnega, institucionalnega in sistemskega okvira s sistemom Evropske unije.

Proces tranzicije je v Sloveniji konceptualno in normativno gledano v zaključni fazi, za katero je značilno, da so velike tranzicijske dileme končane. Proces tranzicije bo do vstopa Slovenije v Evropsko unijo nedvomno končan v formalnem oziroma normativnem smislu, to je v smislu dograditve zakonodajnega okvira in normativne vzpostavitve v Evropsko unijo kompatibilnih institucij. Proces tranzicije do vstopa v Evropsko unijo pa, zaradi problema implementacijskega deficita, prav gotovo ne bo dokončan v vsebinskem smislu, to je v smislu

polnega funkcioniranja vseh potrebnih institucij, reforme javne uprave ter prestrukturiranja in prilagoditve podjetniškega, finančnega in infrastrukturnega sektorja.

Z vidika funkcionalnega uresničevanja je »strategija tranzicije in prilagajanja« še vedno potrebna, saj je zagotavljanje in vzdrževanje makroekonomske stabilnosti trajna naloga ter strukturne in institucionalne reforme in prilagajanje Evropski uniji funkcionalno še niso dokončane. Kljub temu pa je konceptualno gledano tranzicijska razvojna paradigma v pretežni meri izčrpana. V ospredje prihajajo novi izzivi vezani na članstvo v Evropski uniji, na procese globalizacije in informacijske družbe. Strategija tranzicije in prilagajanja je nujna za dograditev okvira sodobnega tržnega gospodarstva, vendar pa ne more zagotoviti dinamičnega razvoja v prihodnjem obdobju. V okviru nove razvojne paradigme ima krepitev makroekonomske stabilnosti še vedno velik pomen, vendar ob upoštevanju trajnostnega razvoja, hkrati pa so pomembne tudi strukturne spremembe in izboljšanje delovanja institucij tržne ekonomije. Pri tem pa ne gre več za tranzicijo, ampak za nenehno prilagajanje pritiskom transformacije, s katerimi se srečujejo vse države (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 14-17).

2.2.2 Spremenjeno okolje uresničevanja gospodarskega razvoja Slovenije

Na gospodarski razvoj Slovenije bodo odločilno vplivali naslednji trije procesi, to so: globalizacija, informacijska družba in vstop Slovenije v Evropsko unijo.

Globalizacija svetovnega gospodarstva

Definicija pojma globalizacija ni enostavna, saj ga različni avtorji razlagajo drugače. Gre za moštvo definicij, ki se med seboj precej razlikujejo. Gre za zelo kompleksen in protisloven proces. Globalizacija ne sodi v nobeno specifično področje, saj zadeva sociologijo, ekonomijo, politiko, kulturo, gospodarstvo, ekologijo, vsakdanje življenje. V deskriptivnem smislu, je globalizacija proces, v katerem se povečuje medsebojna odvisnost proizvajalcev blaga in storitev in v katerem se odločitve o alokaciji produkcijskih faktorjev v vse večji meri sprejemajo na globalnem nivoju. V normativnem smislu pa gre za liberalizacijo trgovinskih in finančnih tokov oziroma za proces odpiranja nacionalnih ekonomij.

Slovenija se, zaradi svoje majhnosti, na globalizacijo odziva z vključevanjem v Evropsko unijo in preko tega se bo učinkovito vključila tudi v globalne produkcijske sisteme, v svetovno trgovino in finance. Regionalna integracija bo omogočila boljše izkoriščanje primerjalnih prednosti posameznih ekonomskih dejavnikov in predstavlja začasen ščit pred negativnimi učinki globalizacije, saj kolektivni protekcionizem podaljšuje čas za prilagajanje izzivom globalizacije.

Globalizacija tako zahteva fleksibilno, stalno prilagodljivo vključevanje v mednarodne odnose, prilagajanje gospodarskih subjektov povečanemu trgu ter ustrezno odzivanje na socialna tveganja globalizacije in prevzemanje odgovornosti za globalni trajnostni razvoj (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 18 – 19).

Informacijska družba kot svetovni razvojni izziv

Pojav informacijske družbe je mogoče primerjati s spremembami v času industrijske revolucije, razlika je le v hitrosti sprememb. Tehnološki napredek s povečevanjem znanja je

skupaj z uveljavljanjem kriterijev globalnega trga eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki oblikujejo sodobno družbo (Modra knjiga 2000, 10).

Informacijska družba ima z intenzivnim razvojem informacijske tehnologije močan vpliv na gospodarstvo, njegovo ekonomsko, kulturno in socialno komponento, predvsem pa s svojo osnovno funkcijo, t.j. pridobivanjem in posredovanjem znanja in informacij, pomembno vpliva na razvoj na znanju temelječe družbe.

Pojav informacijske družbe v veliki meri določa novo razvojno paradigmo Slovenije. Kljub prevladujoči vlogi informacijsko-komunikacijske tehnologije in širjenju njene uporabe v sfere gospodarstva, javnega sektorja in družbe, se je potrebno zavedati, da prehod v informacijsko družbo ni le tehnološki, ampak izrazito razvojni problem z globokimi gospodarskimi, kulturnimi in socialnimi razsežnostmi, ki zahtevajo mobilizacijo človeških in materialnih potencialov in seveda družbeni konsenz.

Najpomembnejša posledica pospešenega in celovitega uvajanja informacijske družbe bo povečanje učinkovitosti gospodarstva in blaginje državljanov, neposredna posledica pa bo znižanje razvrednotenja okolja na enoto dodane vrednosti (Strategija gospodarskega razvoja 2001, 19-20).

Članstvo Slovenije v Evropski uniji

Velikost domačega trga se bo z vstopom v Evropsko unijo močno povečala, kar bo lahko omogočilo dodatno specializacijo in izkoriščanje prednosti ekonomij obsega proizvodnje in razdelitve. Preko povečane mednarodne menjave in preko neposrednih tujih investicij bodo imela domača podjetja lažji dostop do znanja, tehnologije in kapitala potrebnega za razvoj. Zaostrila pa se bo konkurenca, z bolj transparentnimi kriteriji uspešnosti in brez zaščitniške vloge države.

Vloga nacionalne države se bo precej spremenila. Izgubila bo nekatere ključne, makroekonomske politike, ki se bodo prenesle na nivo Evropske unije, preostale politike pa dobo dobile drugačno vsebino ali težo. Spremenila se bosta mesto in vloga posameznih nivojev države v razmerju med nadnacionalnimi institucijami Evropske unije, nacionalno državo, regijo ali lokalno skupnostjo ter večja vloga nevladnih organizacij in interesnih skupin.

Vloga nacionalne države bo lahko predvsem v oblikovanju ustreznega systemskega okvira (zakonodaja, pravila igre, pravna država), ki bo omogočal in podpiral procese generiranja ustvarjalnih dejavnikov razvoja v samem gospodarstvu pri iskanju razvojnih impulzov. Država bo morala še večjo pozornost nameniti izobraževanju, zlasti visokošolskemu izobraževanju in internacionalizaciji ter usmerjanju znanstveno-raziskovalnega dela (Strategija gospodarskega razvoja 2001, 21 – 24).

2.2.3 Trajnostni razvoj in vloga države

Razsežnosti trajnostnega razvoja

Trajnostni razvoj pomeni zadovoljevanje potreb današnjih generacij, ne da bi s tem omejevali možnosti prihodnjih pri vsaj enako uspešnem zadovoljevanju njihovih potreb. Trajnostni

razvoj se izraža strukturno (skozi tri vire oziroma sestavine blaginje: gospodarske, okoljske in socialne), časovno (oziroma medgeneracijsko) in prostorsko (s poudarkom na regionalni skladnosti razvoja) (Trajnostno uravnoteženi razvoj – pot do blaginje in varnosti 2002, 2).

Slovenija ima največji razvojni zaostanek na gospodarski plati. To v trajnostnem duhu od razvojne strategije zahteva opredelitev za razvoj, ki bo prednostno zniževal gospodarski razvojni zaostanek, pri čemer pa se raven socialne in okoljske razvitosti ne sme znižati. Trajnostni prehod tako v Sloveniji zahteva predvsem izogibanje gospodarskim odločitvam, ki svojo zanimivost gradijo na podcenjenem ali poceni okoljskem in socialnem kapitalu, kar je sorazmerno lahko obvladljiva razvojna naloga. Potrebno je le, da ekonomska politika poskrbi za ustrezne konsistentne dolgoročne ekonomske signale, ki določajo funkcionalnost okoljskega in socialnega kapitala, njuno obnovo in izboljševanje. Takšna opredelitev je potrebna, ker izkušnje v obdobju tranzicije kažejo, da se razmerja med prispevki posameznih sestavin razvoja lahko hitro spremenijo. Razvojni problem trajnosti se za Slovenijo kaže kot razlikovalna konkurenčna lastnost podjetij, še bolj pa države (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 25).

Sodobna vloga države

Zaradi globalizacije, hitrega tehnološkega razvoja in informacijske družbe se vloga države močno spreminja. Ključne naloge sodobne države so (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 31-35):

- obnašati se mora kot demokratični akter, kar pomeni, da sprejema odločitve v sodelovanju in partnerstvu z drugimi pomembnimi družbenimi akterji;
- skrbeti mora za pravni red in varnost lastninskih pravic;
- oblikovati mora ustrezno strukturno in razvojno politiko;
- skrbeti za skladen regionalni razvoj – vloga države se decentralizira in
- postopno umikanje države iz neposrednega upravljanja javnih služb, gospodarske infrastrukture in tudi gospodarskih družb.

3 STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE

3.1 Razvojni cilji Strategije

Osnovni cilj Strategije je trajnostno povečanje blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije, ki jo opredeljujemo kot uravnoreženo celoto njene gospodarske, socialne in okoljske sestavine. Blaginja vključuje poleg materialnih tudi nematerialne sestavine, kot so osebnostni razvoj in samouresničevanje, vključenost v družbo in varnost, sodelovanje, razvoj individualne in kulturne identitete. Doseganje razvojnega cilja se izrazi v celovitem povečanju blaginje, izmerjene s tradicionalnimi ekonomskimi merami razvoja (bruto domači proizvod na prebivalca) in novimi merami razvoja (indeks človekovega razvoja, indeks pristnega varčevanja, kazalec trajnostnega razvoja). Trajnosten razvoj k domačim razvojnim priložnostim pomeni tudi korak k uveljavljanju razvojnih usmeritev Evropske unije.

Pričakovani agregatni rezultat uresničevanja Strategije na področju gospodarskega razvoja je povečanje stopnje rasti bruto domačega proizvoda in s tem pospešeno zmanjševanje razvojnega zaostanka za državami Evropske unije na gospodarskem področju. Pri tem je pomembno, da višja gospodarska rast ne bo povzročila povečanje sorazmerno majhnega zaostanka na področju socialnega in okoljskega razvoja. Prednostno zavzemanje Strategije za gospodarsko rast in razvoj izhaja iz ocen, da je razvojni zaostanek na tem področju večji kot v socialni in okoljski razvitosti (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001, 5).

3.2 Mehanizmi za doseg ciljev Strategije¹

Na osnovi nove razvojne paradigme, ki pomeni opredelitev pomena razvojnih dejavnikov in vloge države pri razvoju, ter na osnovi analize glavnih slabosti Slovenije, Strategija opredeljuje temeljne mehanizme in usmeritve politik na gospodarskem področju, ki naj bi omogočili doseganje njenih ciljev. Usmeritve niso opredeljene po sektorjih gospodarstva, resorjih politike ali območjih države, temveč v sklopih, ki integrirajo področja sektorskih oziroma resornih politik ter razvojno problematiko lokalnih skupnosti in regij.

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije je opredelila pet temeljnih mehanizmov za njeno uresničevanje:

1. Prehod v na znanju temelječo družbo: v ta mehanizem sodijo politike za razvoj človeškega dejavnika (zlasti formalno in neformalno izobraževanje ter samoizobraževanje), za večjo fleksibilnost trga dela, za obvladanje migracijskih tokov, za razvoj informacijsko-komunikacijske infrastrukture in novih storitev ter za krepitev raziskovalno razvojne dejavnosti in tehnološkega razvoja, ki predstavlja aktivno uresničevanje na znanju temelječe družbe in je ključni dejavnik povečevanja konkurenčnosti podjetij. Razvoj človeškega dejavnika se oblikuje tudi s pomočjo politike aktivnega spodbujanja kulturne dejavnosti in umetniške ustvarjalnosti ter omogočanja neoviranega dostopa do kulture vsem prebivalcem. Te politike bodo prispevale k povečanju kompleksne konkurenčnosti, zlasti v sklopih človeški dejavnik, znanost in tehnologija.
2. Krepitev konkurenčne sposobnosti gospodarstva: drugi temeljni mehanizmi so politike povezane s krepitvijo konkurenčnosti podjetniškega sektorja in gospodarstva nasploh. Sem spadajo prestrukturiranje podjetij in povečevanje konkurenčnosti podjetniškega

¹ Povzetek Strategije gospodarskega razvoja Slovenije, 7-8.

sektorja, razvoj učinkovitega finančnega sistema in razvoj učinkovite gospodarske infrastrukture. Te politike bodo prispevale k povečanju kompleksne konkurenčnosti zlasti v sklopih domače gospodarstvo, management, internacionalizacija, finančni trg in infrastruktura.

3. Izboljšanje učinkovitosti države: v tem okviru sta bistveni reformi javne in državne uprave, ki bo omogočila tudi ustrežnejšo organiziranost za načrtovanje in spremljanje oziroma vrednotenje razvojne politike, ter prestrukturiranje javnih financ, ki bo omogočilo krepitev njihove razvojne vloge. S tem se bo izboljšala kompleksna konkurenčnost v sklopu vlada in javna uprava.
4. Politike za vključitev v notranji trg Evropske unije: sem sodijo predvsem ustrezne politike konkurence in državnih pomoči ter ekonomskih odnosov s tujino. Z njim se bo regulativni okvir prilagodil tako, da bo v okviru evropskih pravil možno ustvariti kar najboljše pogoje za konkurenčno delovanje gospodarstva.
5. Regionalno in prostorsko uravnotežen razvoj: mehanizmi regionalnega razvoja obsegajo splet številnih politik, med njimi politiko prostorskega načrtovanja, zemljiško politiko, politiko razvoja podeželja, politiko varstva kulturne dediščine, sodobnega kulturnega ustvarjanja, kulturnih žarišč manjšin in podobne, ki v povezavi s povečano samostojnostjo regij pri spodbujanju lastnega razvoja zmanjšujejo regionalne razlike v razvitosti.

Poleg opisanih mehanizmov Strategija obravnava tudi osnovne usmeritve na področju socialnega in okoljskega razvoja. Na področju socialnega razvoja je potrebno ohraniti in razvijati socialne standarde in doseženo raven razvitosti, sicer bi lahko vključitev v EU in povečana izpostavljenost globalni konkurenci ob neustrezni politiki države ali nekonkurenčnosti domačih podjetij povzročila neugodne socialne učinke. Glavni mehanizmi politike socialnega razvoja so: sistemi socialnega zavarovanja, javne službe na področju socialnega varstva ter usposabljanje ljudi za vključevanje v ekonomsko aktivnost in s tem preprečevanje izključenosti. Na področju okoljskega razvoja se z vključevanjem v Evropsko unijo aktualizira vprašanje o lastnih razvojnih možnostih in posebnostih Slovenije, izvirajočih iz naravnih danosti, v primerjavi z razvojnimi možnostmi, ki temeljijo na uvozni surovinski in energetske podlagi. Z okoljsko politiko je potrebno podpreti povečanje prispevka domačega okoljskega kapitala k razvoju države. Pri usmeritvah okoljske politike poudarjamo uveljavljanje okoljskih presoj pri razvojnih programih in sektorskih politikah, povečanje učinkovitosti javnofinančnih sredstev za okolje in poglobljanje okoljske davčne reforme.

4 VISOKOŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE

4.1 Vloga visokošolskega izobraževanja v gospodarskem in družbenem razvoju

Zaradi povečane hitrosti tehnoloških sprememb postaja družba vedno bolj na znanju temelječa, v kateri igra visokošolsko izobraževanje vlogo ključnega dejavnika kulturnega, družbenoekonomskega in sonaravnega razvoja posameznikov, skupnosti in narodov.

Človeški dejavnik oziroma izobrazba/znanje je ključen dejavnik uspešnosti tako na nacionalni ravni, regionalni ravni, ravni podjetja in tudi na individualni ravni.

Za gospodarski in družbeni razvoj države je izjemno pomembno, da ima dober izobraževalni sistem, vendar pa bodo njegovi učinki lahko prišli polno do izraza le, če bodo dobro usmerjena tudi na druga področja preko makroekonomske politike, politike trga dela, ipd. Za dober izobraževalni sistem morajo biti izpolnjeni trije pogoji: ustrezen dostop do storitev, kakovost izobraževanja in ustrezno izvajanje storitev (Bevc 2001, 3). V državah članicah Evropske skupnosti in tudi pri nas pa se posveča čedalje več pozornosti tudi izobraževanju odraslih, t.i. vseživljenjskemu učenju.

Izobraževanje, še posebej visokošolsko, postaja tako vse bolj pomemben dejavnik gospodarskega in družbenega razvoja. Vloga posamezne ravni izobraževanja v širšem prostoru je tesno povezana z njeno vlogo v celotnem izobraževalnem sistemu, zato ju težko opazujemo ločeno.

Visokošolsko izobraževanje je najvišja stopnja začetnega formalnega izobraževanja. Vloga visokošolskega izobraževanja v tem širšem sistemu se v času (z gospodarskim razvojem) spreminja, pogojena pa je z razvitostjo predhodnih dveh ravni izobraževanja (v smislu njegove kvantitativne in kvalitativne dimenzije) in z vrsto dejavnikov izven izobraževalnega sistema. Poudariti moramo, da pod vlogo posamezne ravni izobraževanja v gospodarskem in družbenem razvoju ne mislimo na razvoj tega izobraževanja, čeprav je to dvoje – razvoj posamezne ravni/vrste izobraževanja in njen pomen v gospodarskem in družbenem razvoju – praviloma tesno povezano. Tako je pomen visokega izobraževanja v gospodarskem in družbenem razvoju tesno povezan z učinki tega izobraževanja. (Bevc 1999, 27).

Izobrazba je dobrina, ki prinaša koristi tako posamezniku, kot širši družbi. Predstavlja torej javno in zasebno dobrino. Medtem, ko so koristi posameznika, nosilca visokošolske izobrazbe, ožje, saj se odražajo predvsem v višjih prihodkih posameznika, njegovi socialni varnosti in standardu, pa so širše koristi opazne v celotni družbi.

Bolj izobražena delovna sila namreč proizvaja višji nacionalni output, omogoča družbi ter njenim gospodarskim subjektom hitrejši napredek ter večjo prilagodljivost tehnološkim spremembam. Prav tako predstavlja glavni dejavnik višje stopnje zaposlenosti, čemur sledi višja stopnja socialne varnosti in družbene stopnje razvoja ter praviloma nižji stroški za državo za različne oblike socialne pomoči. Višja stopnja zaposlenosti in dohodka pozitivno vpliva na porazdelitev dohodka v družbi in posledično nižja stopnjo relativne revščine, kar vodi k manjšim socialnim napetostim in splošni varnosti širše družbe. Analize prav tako kažejo visoko stopnjo povezanosti stopnje izobrazbe s pričakovano življenjsko dobo posameznika ter stopnjo njegove zdravstvene ogroženosti.

Ključni dejavniki vloge visokošolskega izobraževanja (in tudi drugih ravni izobraževanja) v gospodarskem in družbenem razvoju so (Bevc 1999, 28):

1. *značilnost države*: velikost, dosežena stopnja gospodarske razvitosti, družbenopolitični sistem, odprtost, oblikovanje ekonomskih integracij v širšem prostoru (primer Evropske unije), demografske značilnosti (mlado, staro prebivalstvo), stopnja intenzivnosti in hitrost sprememb v okolju;
2. *trg za opazovano izobraževanje*: dejavniki ponudbe - število razpoložljivih mest na izobraževalnih ustanovah, stroški izobraževalnih ustanov na enoto, sistem financiranja izobraževalnih ustanov, raznovrstnost izobraževalnih programov in ustanov itd. – dejavniki povpraševanja – priliv z nižje ravni/stopnje izobraževanja, današnji in pričakovani ekonomski učinki opazovane izobrazbe na posameznika (plače, zaposlenost, brezposelnost itd.), družbeno vrednotenje opazovanega izobraževanja, raznovrstnost izobraževalnih programov in ustanov, vključenost deklet in žensk v izobraževanje, državna finančna pomoč šolajočim se itd., poleg omenjenih deluje še vrsta drugih dejavnikov, predvsem neekonomskih;
3. *trg dela*: dejavniki ponudbe – zaloga oseb z opazovano izobrazbo, njena izkoriščenost ter izobraženost preostalih prebivalcev, demografske značilnosti, emigracije; dejavniki povpraševanja – sedanja in predvidena dinamika gospodarskega in tehnološkega razvoja, naložbe v komplementarne razvojne dejavnike, družbenopolitične in druge spremembe itd;
4. *dosežena razvitost predhodnih (komplementarnih) ravni izobraževalnega sistema in usklajenost opazovane ravni izobraževanja z njimi v smislu kvantitete, kvalitete in strukture (po spolu) ter dosežena razvitost opazovane ravni izobraževanja.*

Visokošolsko izobraževanje torej poraja tako ekonomske, kot neekonomske učinke, ki so po nekaterih ocenah enakovredni. Zato države svoje izobraževalne sisteme pojmujejo kot dobrine posebnega družbenega pomena. Tako celotna družba, kot njeni posamezniki si ne želijo prevelikih razlik v potrošnji teh dobrin, odtod tudi njihov mandat državi, da uvaja in izvaja politike javnega, obveznega in brezplačnega šolstva, zdravstva, socialnih politik itn. (Stanovnik 1995, 40).

4.2 Spremembe sistemov visokošolskega izobraževanja v Evropi

Za svet so značilne hitre spremembe ter vse večja globalizacija in kompleksnost gospodarskih in družbenoekonomskih odnosov.

Razvoj znanosti in tehnologije je povzročil ekonomske in družbene spremembe v modernem svetu. Hiter in cenen prevoz ljudi in blaga ter prenos informacij na velike razdalje je sprožil proces, ki ga poznamo pod pojmom globalizacija. Produkcija blaga, dobrin pa tudi znanja ni več vezana na geografske ali nacionalne okvire – dogaja se tam, kjer je najcenejša in najbolj učinkovita. Oblikujejo se globalni centri za posamezne dejavnosti in to tam, kjer so za določeno dejavnost v globalnem merilu najboljši pogoji (surovina, delovna sila, okolje). Ugotovitev velja tudi za produkcijo znanja. (Ravnik 2001, 59).

Hitrost teh sprememb se zrcali v določenem kontekstu in vsa razmišljanja o sistemih izobraževanja in usposabljanja v prihodnje je treba razumeti znotraj tega konteksta. Vse pogostejša sila novih gospodarskih struktur in združb so informacije in znanje. Računalniki postajajo vse bolj razširjeni v delovnem in domačem okolju. Dobro poznavanje informacijske in telekomunikacijske tehnologije je osnova, ki jo je prav tako potrebno upoštevati pri

načrtovanju in spreminjanju sistemov izobraževanja in usposabljanja. Vse te spremembe ne pomenijo samo korenitih sprememb evropskega gospodarstva, ampak tudi prenovo izobraževalnih sistemov.

Visokošolsko izobraževanje se sooča z velikimi izzivi in se mora pripraviti na doslej najbolj radikalno spremembo in prenovu, tako da bo naša družba, ki stalno preživlja globoke krize vrednot, lahko premagala enostransko ekonomsko usmeritev in bo vključila globlje dimenzije etičnosti in duhovnosti.

Tako so na zasedanju Evropskega sveta marca 2000 v Lizboni udeleženci spoznali, da se v Evropski skupnosti dogajajo izjemne spremembe, ki jih narekujejo globalizacija in na znanju temelječe gospodarstvo. Zastavili so si strateški cilj, ki se glasi: » Postati najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju zasnovano gospodarstvo na svetu, sposobno trajnostne gospodarske rasti z več in boljšimi delovnimi mesti ter večjo socialno kohezijo«².

Tako so ministri za izobraževanje v Barceloni marca 2002 sprejeli naslednje strateške cilje³:

- izboljšati kakovost in učinkovitost sistemov izobraževanja in usposabljanja v Evropski uniji;
- vsem olajšati dostop do izobraževanja in usposabljanja in
- odpiranje sistemov izobraževanja in usposabljanja v širše okolje.

Globalne značilnosti razvoja visokošolskega izobraževanja v svetu so (Bevc 1999, 31):

- kvantitativna ekspanzija, neenakost v dostopu, vse večje finančne omejitve, zmanjševanje kakovosti;
- pojav procesov v širšem okolju, ki spodbujajo razvoj visokošolskega izobraževanja (globalizacija, regionalizacija, polarizacija, marginalizacija, fragmentacija) in
- potreba po odzivnosti visokošolskega izobraževanja na te procese na več ravneh (na ravni izobraževalnih ustanov, na ravni narodnega gospodarstva in tudi na mednarodni ravni) itd.

V nadaljevanju bom opisala dominantne trende v razvoju visokošolskega izobraževanja in glavne razvojne usmeritve visokošolskih sistemov izobraževanja v Evropi, razen procesa internacionalizacije, ki je bolj natančno opisan v naslednjem poglavju.

4.2.1 Spreminjanje povezave med izobrazbo in delom ter modernizacija univerz

Ekspanzija izobraževalnega sektorja je bil postopen proces, ki ga lahko razdelimo na dve fazi: na elitno in kasneje masovno visokošolsko izobraževanje. Tako, kot se je povečalo razmerje vsake starostne skupine v visokošolskem izobraževanju, so se spreminjali tudi visokošolski sistemi. S tem se je spreminjal tudi prestiž visokošolskega izobraževanja. Visokošolsko izobraževanje je včasih veljalo kot privilegij, njegov namen pa še zdaleč ni bil kvalificirati se za delo. Danes pa postaja izobraževanje nujno za vsakega posameznika (ki išče zaposlitev) kot tudi za širšo družbo.

² Lisbon European Council: Presidency Conclusion. Lizbona, 23. in 24. marec, 2000.

³ Poročilo sveta za izobraževanje Evropskemu svetu. *Konkretni cilji za prihodnost sistemov izobraževanja in usposabljanja* (EU, 2001b).

Konec petdesetih let, ko je študentska populacija začela naraščati, se je pojavila sprememba v koncepciji izobraževanja od redko dosegljive dobrine samo nekaterim oziroma manjšini k nečem, kar naj bi bila ugodnost, dosegljiva čim večji skupini ljudi. Visokošolsko izobraževanje je postalo pomemben zidak moderne družbe.

Rezultati te politike niso bili vidni do šestdesetih let, ko je postalo število mladih ljudi, ki je stopalo na univerzo, veliko večje, kot se je pričakovalo. Vlade niso bile sposobne slediti temu povečanju študentov s povečanjem vlaganja oziroma financiranja. V istem času so se študentje (ki so prihajali sedaj iz različnih socialnih slojev kot prej) začeli spraševati o koristnosti univerzitetne izobrazbe. Poleg študentov se je o tem spraševalo tudi gospodarstvo (trgovina in industrija). Pojavile so se zahteve, da se mora univerza prilagoditi potrebam družbe. Ta prilagoditev se naj bi izpeljala brez dodatnega investiranja. Efektivna uporaba virov naj bi povečala učinkovitost in kvaliteto znotraj pritiska ekonomije, da bi bilo možno izobraževati čim večje število ljudi. Študentje naj bi skupaj z osebjem prispevali k doseganju učinkovitosti.

Tako je bilo konec šestdesetih število študentov višje kot kdajkoli in situacija na univerzah je bila precej negotova. Pojavljale so se trditve, da so univerze v krizi zato, ker so se slabo prilagajale spreminjajočim se potrebam družbe. Problemu resursov v kombinaciji s potrebo po povečanju izobraževalnih kapacitet je sledilo iskanje novih oblik visokošolskega izobraževanja, ki ne bi bile tako drage kot tradicionalna univerza. Rezultat tega je bila razširitev strukture visokošolskega izobraževanja.

V splošnem je jasna ločitev med dvema vrstama institucij. Nove institucije imajo nalogo samo učiti, medtem, ko naj bi univerze še nadaljevale učenje in raziskovanje. Nove institucije nudijo tudi nove diplome in razne kratkotrajne tečaje in programe. S temi osnovnimi strukturnimi spremembami je postala diskusija o kvaliteti izobraževanja eksplicitna in bolj kompleksna.

Kombinacija kvantitete in kvalitete vodi do močnejše regulacije države na področju visokošolskega izobraževanja. Reorganizacija univerz bazira na potrebi po izboljšanju učenja tako, da bodo študentje hitreje napredovali skozi sistem, na potrebi po predstavitvi strokovne orientacije do študijskih programov, prilagoditi izobraževanje spremembam na trgu dela in izboljšati študentove možnosti na tem trgu.

4.2.2 Kakovost visokošolskega izobraževanja in upravljanje za izboljšanje kakovosti

Kvaliteta je lahko definirana v relaciji vrednosti in idealov, ki so osnova vseh visokošolskih institucij, to je iskanje resnice in znanja. Kvaliteto pa lahko definiramo tudi v relaciji prilagajanja potrebam družbe. Drugi izrazi za to so: notranja ali zunanja kvaliteta, kvaliteta tradicionalno določena s strani akademije in kvaliteta definirana s strani družbe v relaciji njenega prilagajanja potrebam.

Kakovost visokošolskega izobraževanja je večdimenzionalen koncept, ki naj bi obsegal vse funkcije in dejavnosti visokošolskega izobraževanja: poučevanje in študijske programe, raziskovanje in znanstveno delo, osebje, prostore in opremo, sodelovanje z okoljem in akademsko okolje.

Kvaliteta postaja v zadnjem času glavna skrb vseh akterjev visokošolskega izobraževanja, kar lahko pripišemo naslednjim dejavnikom (The Globalisation of Education and Training 2000, 51):

- masovnost visokošolskega izobraževanja je povzročila povečanje pritiska na infrastrukturo, človeške in finančne zmogljivosti, kar je povzročilo težnjo po učinkoviti uporabi finančnih sredstev;
- glavni partnerji in uporabniki, strokovni organi in zaposlitvene institucije so poudarili skrb glede zmožnosti tradicionalnega akademskega izobraževanja, da zagotavlja ustrezne standarde kvalitete in da odgovarja potrebam sodobnih delovnih mest ter trgu dela;
- v mnogih industrijskih državah so proračunske omejitve in fiskalne krize povzročile znižanje vladnega financiranja na študenta in povečale pritisk na učinkovito uporabo javnih sredstev;
- deregulacija nacionalnih sistemov visokošolskega izobraževanja je povzročila ne samo povečanje avtonomije institucij, ampak tudi zahteve po ovrednotenju in javne odgovornosti.

Politika zagotavljanja kakovosti in mehanizmov je postala pomemben elementi pri oblikovanju politike visokošolskega izobraževanja. Vlade so preoblikovale svojo politiko visokošolskega izobraževanja od inputne orientacije k outputni usmeritvi. Poleg tega pa je naraščajoča konkurenca privatnih institucij na področju visokošolskega izobraževanja, ki se odzivajo na zahteve trga bolj fleksibilno, še bolj poudarila skrb za uporabnikovo zaščito, minimalne standarde kakovosti in zaščito osnovnih akademskih vrednot (The Globalisation of Education and Training 2000, 52).

Najbolj poznana metoda za upravljanje je evalvacija. Evalvacijo v zahodni Evropi opredeljujejo kot sistematično, kritično analizo kakovosti visokošolskega izobraževanja. Evalvacija se ukvarja (Kump 2000a, 133):

- s kakovostjo ciljev visokošolskega izobraževanja (npr. institucionalno poslanstvo, cilji programa);
- vložki v visokošolsko izobraževanje (npr. fizični in človeški viri, kakovost novincev);
- procesi v visokošolskem izobraževanju (npr. postopki poučevanja in učenja) in
- rezultati (npr. spretnosti, drže, razumevanje in znanje študentov na diplomi, objave raziskovalnega dela).

Evalvacija je lahko osredotočena na eno ali več naslednjih področji: poučevanje in učenje, raziskovanje, sodelovanje z lokalno skupnostjo in institucija kot celota, vključno z njenim managementom, še zlasti z njenim managementom zagotavljanja kakovosti in strateškim odločanjem. Evalvacija lahko poteka na ravni posameznika, predmeta, programa ali disciplinarnega področja, oddelka, fakultete in univerze. Evalvacija ima notranjo (samoevalvacija) in zunanjo dimenzijo (zunanji izvedenci, inšpektorji) (Kump 2000a, 133-134).

Evalvacija ni nov fenomen, le njen karakter skozi čas se je spreminjal. Trend povečevanja evalvacijskih aktivnosti je povezan s premikom od rutinske evalvacije (tradicionalne) k kombinaciji rutinske in strateške evalvacije. Tradicionalna evalvacija (rutinska) je bila usmerjena na vrednotenje preteklega dela in je skrbela za ohranitev sistema. Vladna telesa so preverjala, ali visokošolske institucije ob optimalni porabi proračunskih sredstev zagotavljajo kakovostno učenje in raziskovanje (Kump 2000b, 144). Nove evalvacijske metode so usmerjene k izvrševanju pomembnejših, nujnih sprememb. Prva oblika evalvacije je povezana

z letnimi dogovarjanji glede sredstev, osredotočeno na potrebi za zagotavljanje sredstev za doseganje določenih ciljev. Druga oblika pa je bolj usmerjena k ustrezni potrošnikovi potrebi po informaciji in kakovosti (Internationalisation of Higher Education in Research 2002).

Število evalvacij narašča, motivi in razlogi pa so povezani z uporabnikovimi potrebami in pravicami, da so informirani. Evalvacija je tudi lahko sredstvo za zagotovitev bolj dinamičnega sistema izobraževanja. Evalvacijski proces lahko spodbudi organizacijske spremembe in olajša oblikovanje odločitev. Javno dostopna evalvacijska poročila omogočajo odkrivati obstoječe možnosti za študij širši množici (Internationalisation of Higher Education in Research 2002).

Najpomembnejša cilja novih pristopov k evalvaciji sta: izpopolnjevanje kakovosti in odgovornosti visokošolskih institucij. Za krepitev kakovosti je bistvenega pomena tako notranja samo-evalvacija kot tudi zunanje ocenjevanje, ki naj ga izvajajo nepristranski mednarodni strokovnjaki.

4.2.3 Financiranje visokošolskega izobraževanja

Visokošolsko izobraževanje je financirano iz različnih virov. V mnogih državah prispeva država večji delež, posebno še univerzam. Z decentralizacijo in z zahtevo, da se doseže določene merljive rezultate, se je finančna odgovornost prenesla na posamezne institucije. To pa odpre nove možnosti za upravljanje institucij visokošolskega izobraževanja.

Z majhno politično podporo, da bi povečali proračun, morajo institucije visokošolskega izobraževanja, vključujoč tudi univerze, iskati druge vire financiranja. Najbolj obetajoča rešitev je boljše povezovanje z gospodarskim sektorjem. Ključna sta dva koncepta: »fund raising (povečanje sklada)« in »service funding (financiranje storitev)«. Medtem, ko je prvi povezan s tendenco pridobivanja več zunanjih sredstev za svoje aktivnosti, je drugi bolj blizu oblikovanju novih storitev institucij, kot so na primer: tečaji, centri za uporabne raziskave, nove oblike študija, v želji, da pridobijo dodatne vire financiranja (Internationalisation of Higher Education in Research 2002). Politične razprave so v glavnem osredotočene na potrebo k oblikovanju tesnejših stikov izobraževanja s trgovino in industrijo. Izobraževalni sistemi in sistemi usposabljanja se morajo razvijati v širšem partnerstvu z ostalimi akterji v družbi.

Nove oblike financiranja bodo in že vplivajo na institucije visokošolskega izobraževanja. Trend lahko interpretiramo kot transformacijo k izobraževalnemu trgu, kjer se bosta srečevala ponudba in povpraševanje.

4.2.4 Prilagoditev novim oblikam izobraževanja

Izzivi, ki jih prinašajo globalizacija, informacijska revolucija in prehod v na znanje temelječe družbo, narekujejo potrebo po korenitih spremembah ključnih družbenih institucij, med katerimi ima osrednjo vlogo sprememba izobraževalnih sistemov. Tu pa ne gre le za zahtevo po večjem obsegu izobraževanja, temveč tudi po drugačnih oblikah izobraževanja in spremenjenem odnosu do le-tega. Moderno, hitro spreminjajoče okolje namreč zahteva nenehno nadgradnjo znanja.

V 80-ih letih so se tako pojavile nove oblike visokošolskega izobraževanja, ki so se prilagajale potrebam delovnega življenja posameznika in študijskim ambicijam. V tem času se je povečal tudi interes trgovine in industrije v procese pridobivanja znanja, predvsem v razvoj znanja, ki je posebno pomemben za nadaljnjo gospodarsko rast. Trgovina in industrija tako kažeta naraščajoč interes za ustanovitev njihovih lastnih internih izobraževalnih programov, kot alternativo institucijam znotraj sistema visokošolskega izobraževanja. Pojavlja se trend po diverzifikaciji in decentralizaciji visokošolskega izobraževanja.

Vseživljensko učenje

Koncept vseživljenjskega učenja je postal ena od vodilnih usmeritev na različnih institucionalnih ravneh. Formalno začetno izobraževanje⁴ je nujen, vendar še zdaleč ne zadosten predpogoj za uspešno delovanje posameznika. Vse bolj se poudarja potreba po neprekinjenem in čim bolj celovitem obnavljanju in širjenju znanja, ki ga zahteva izredna dinamičnost v sodobnih družbah. Čeprav je prilagajanje osnovnega izobraževanja pomemben del tega procesa, je novim potrebam mogoče zadostiti le z vključevanjem vsega prebivalstva v izobraževanje, torej tudi z neprestanim usposabljanjem in dodatnim izobraževanjem odraslega prebivalstva. Narava na znanju temelječe družbe torej zahteva vseživljensko učenje. V poročilu Komisije Evropske skupnosti Uresničimo evropski prostor vseživljenjskega učenja⁵ iz leta 2001 je vseživljensko izobraževanje definirano kot »vsaka učna aktivnost skozi vse življenje, ki teče s ciljem, da se izboljšajo znanje, spretnosti in veščine znotraj osebne, civilne in/ali tiste perspektive, ki se tičejo zaposlovanja« (EU, 2001a). Nadaljnjo izobraževanje v politiki Evropske unije reflektira potrebo po kakovostnem nadgrajevanju sposobnosti starejše delovne sile ter usposobiti delavce, da prevzemajo bolj zahtevne naloge. Vpeljava vseživljenjskega učenja odseva željo po čim boljši povezanosti izobraževanja z delom.

Vseživljensko izobraževanje utemeljujejo nekatere specifične izobraževalne potrebe, kot jih narekuje trg dela in konkurenčnost delovne sile v sodobnih družbah. Izobraževanje v časovno omejenem (praviloma mladostnem) obdobju v življenju posameznika ne zadošča več. Tradicionalno univerzo z mladimi študenti, ki študirajo v relativno izoliranih okoljih, vse bolj izpodrivajo starejši, zaposleni študentje, z bolj jasno oblikovanimi cilji izobraževanja, ki jih želijo doseči hkrati z drugimi cilji, povezanimi z delovnim mestom in osebnim življenjem. Učinkovito vseživljensko izobraževanje predstavlja več fleksibilnosti glede tempa, prostora, vsebin in časa študija. Odgovor na te zahteve se kaže v uvajanju novih oblik študija, ki jih označujejo pojmi kot odprti študij, fleksibilni študij, študij na daljavo ipd.

Uporaba novih tehnologij v procesu visokošolskega izobraževanja

Razvoj informacijskih in telekomunikacijskih tehnologij vodi k bistvenim spremembam v visokošolskem izobraževanju in raziskovanju. Informacijska in komunikacijska tehnologija, multimedia in druge nove tehnologije so uporabljene že v vseh visokošolskih organizacijah. Nova tehnologija tako povezuje institucije visokošolskega izobraževanja in raziskovanja in širšo družbo, omogoča nove načine poučevanja ter prispeva k iskanju primernih rešitev za organizacijo nadaljnjega in vseživljenjskega učenja.

---

⁴ Formalno izobraževanje je izobraževanje, ki izpolnjujejo dva ključna pogoja, in sicer da ima točno ločene vpisne pogoje in obvezno končno preverjanje znanja potrjeno z izdajo javno veljavnega spričevala, potrdila oziroma diplome. Neformalno pa je prav tako organizirano in namerno izobraževanje, ki pa ne izpolnjuje zgoraj omenjenih pogojev (Bevc 1991, 33).

⁵ Making a european Area of Lifelong Learning a Reality, Communicatin from European commission COM (2001) 678. final. (razdelek 1.4)

Uporaba informacijsko in telekomunikacijskih tehnologij kot orodja ni omejena samo na tradicionalno izobraževanje. Vloga nove tehnologije in novih oblik izobraževanja je še posebej poudarjena pri nadaljnjem in pri izobraževanju odraslih. Informacijska in komunikacijska tehnologija je tudi pomembna gonilna sila internacionalizacije izobraževanja. Vloga informacijsko-komunikacijske tehnologije je v modernem izobraževanju in raziskovanju nujna. Tako se v sodobni izobraževalni praksi vse bolj uveljavljajo različne nekonvencionalne oblike študija, ki jim je skupno, da skušajo v proces pridobivanja in posredovanja znanja vnesti več prožnosti, ki jo omogoča dejstvo, da sta učitelj in študent v izobraževalnem procesu prostorsko ločena, torej da gre za študij na daljavo (t.i. e learning).

Študij na daljavo in uporaba novih tehnologij odpira možnosti za nove akterje oziroma institucije, ki ponujajo izobraževanje. Na primer velike multinacionalne družbe (Oracle, Sybase, IBM) so razvile svoje lastne sisteme za izobraževanje na daljavo, sisteme, ki jih lahko dobro prodajajo drugim. Informacijska in komunikacijska tehnologija ustvarja nove možnosti za komercializacijo in trgovanje izobraževanja.

5 INTERNACIONALIZACIJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

Tradicionalno je izobraževanje regularirano s strani nacionalnih držav. Pravila izobraževanja so tesno povezana s socialnim razvojem in demokratično družbo. Po drugi strani, pa so znanje, sposobnosti in spretnosti ter izobraževanje nosilci razvoja. Kakorkoli že, tradicionalna paradigma izobraževanja se spreminja. Posledica tega je, da postaja izobraževanje čedalje bolj tržno blago, na katerega vplivajo tako regionalni, mednarodni in tudi globalni dejavniki. Visokošolsko izobraževanje se pomika iz nacionalne sfere v regionalno, mednarodno in globalno sfero. Primer regionalnega pristopa v visokošolskem izobraževanju je Bolonjski proces, ki skuša oblikovati evropski visokošolski prostor, kot primer mednarodnega procesa pa Lizbonska konvencija o medsebojnem priznavanju visokošolskih kvalifikacij evropskih regij in seveda globalna trgovina z izobraževalnimi storitvami (Nokkala 2002, 5).

5.1 Opredelitev pojma internacionalizacija visokošolskega izobraževanja

V današnji globalni ekonomiji je internacionalizacija zelo pomemben faktor v delu univerz in drugih visokošolskih institucij. Internacionalizacija visokega šolstva pomeni tako koncept in kot tudi proces integriranja mednarodnih povezav v učenje, raziskovanje in storitvene funkcije. Nujno potrebno je, da se visokošolske institucije usmerijo v kvalitetno ocenitev in zagotavljanje internacionalizacijskih vidikov njihovega delovanja.

Zaradi povečevanja interesa v internacionalizacijo in vključevanja mednarodne dimenzije v visokošolsko izobraževanje, se pojem internacionalizacija pojavlja vse pogosteje. Na eni strani si to lahko razlagamo kot znak, da internacionalizacija postaja vse bolj sprejeta in osrednja tema visokošolskega izobraževanja. Kakorkoli že, na drugi strani je jasno, da internacionalizacija pomeni različne stvari za različne ljudi. Rezultat tega pa je velika raznolikost interpretacij, ki jih pripisujejo temu konceptu.

Veliko je pojmov, ki se pogosto zamenjujejo z internacionalizacijo ali je skupaj v uporabi z internacionalizacijo. Pojem, ki se največkrat zamenjuje z internacionalizacijo je globalizacija. S tem pa se otežuje nadaljnje raziskovanje odnosa med globalizacijo in internacionalizacijo.

Globalizacijo lahko opišemo oziroma definiramo na veliko načinov. Opis po Knight in de Wit (1997), ki je najbolj ustrezen in značilen za diskusijo o mednarodni dimenziji visokošolskega izobraževanja, je sledeča (Citirano v: Knight 1999, 14):

- Globalizacija je tok tehnologije, ekonomije, znanja, ljudi, valut, idej... čez mejo. Globalizacija vpliva na vsako državo na različne načine glede na individualno zgodovino, tradicijo, kulturo in prioritete.
- Internacionalizacija visokega šolstva je ena izmed poti, ki kaže, kako se država sedaj odziva na vpliv globalizacije in ob istem času spoštuje in upošteva individualnost naroda.

Internationalizacija in globalizacija sta različna ampak dinamično povezana koncepta. Globalizacija je lahko mišljena kot katalizator, medtem, ko je internacionalizacija odgovor.

Na internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja lahko gledamo s perspektive nacionalne politike ali pa s perspektive institucij. Hayward (2000, 41) meni, da lahko na internacionalizacijo gledamo kot na namerni nacionalni odgovor na globalizacijo, s pomočjo

katerega se pospešuje razumevanje globalnega okolja in njegovih medsebojnih vplivov. Elliot (1998, 32) razume internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja kot sistematičen, kontinuiran trud vlade, da bi se visokošolske institucije bolje prilagajale izzivom globalizacije, ekonomije in družbe (Citirano: Nokkala 2002, 5). Knight (1994) definira internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja s perspektive institucije in pravi, da je internacionalizacija visokošolskega izobraževanja proces integriranja mednarodne, medkulturne dimenzije v poučevanje, raziskovanje in storitvene funkcije institucij (Citirano: Knight, 1999, 14). Egron –Polak (2002, 4) gleda na internacionalizacijo kot na prizadevanje za sprejem splošne narave univerz z odpiranjem njihovih kurikulumov, raziskovanja, razredov in mrež svetu. To pomeni vpeljati mednarodno dimenzijo v metode učenja - kako učiti in kaj učiti, v osebje fakultet (njihova pričakovanja in ambicije) in v privlačnost razredov, laboratorijev in raziskovalnih projektov.

Tako, kot raste pozornost pomenu in vplivu internacionalizacije se zdi, da postaja nov in različen besednjak za razložitev opisovanje in označitev komaj opaznih razlik v pomenu. Uporablja se tudi globalna, regionalna dimenzija v visokošolskem izobraževanju ter transnacionalno izobraževanje, globalno izobraževanje, svetovno izobraževanje, medkulturno izobraževanje, komparativno izobraževanje, multikulturno izobraževanje, internacionalno izobraževanje.

Za vključitev mednarodne dimenzije v visokošolsko izobraževanje obstaja več različnih temeljev, ki jih lahko razdelimo v štiri skupine: politični (kot na primer mir in vzajemno razumevanje), ekonomski (kot na primer zahteve mednarodnega trga dela), akademski in socialni oziroma kulturni razlogi. (De Wit 1999, 1). Ko analiziramo temelje oziroma razloge za internacionalizacijo moramo upoštevati vse akterje v visokošolskem izobraževanju: vladni sektor, privatni sektor in izobraževalni sektor.

5.2 Pomen internacionalizacije visokošolskega izobraževanja

Motivov za internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja je veliko. Najpomembnejši pa so (Internationalisation of Higher Education in Research 2002):

- Internacionalizacija kot nov cilj za izboljšanje kvalitete visokošolskega izobraževanja. Internacionalizacija je eden od elementov, ki naj bi izboljšali kvaliteto izobraževanja in povečali možnosti študentov. To je eden izmed glavnih argumentov za povečevanje mednarodnega sodelovanja.
- Internacionalizacija kot sredstvo za povečanje konkurenčne moči. Internacionalizacija je nujna za državo ali skupnost držav, ki želijo biti konkurenčne v relaciji do ostalega sveta. Internacionalizacija izobraževanja je v tesni povezavi s potrebami trgovine in industrije.
- Internacionalizacija kot sredstvo za povečanje dohodka institucij. Internacionalizacija je proces, ki je lahko posledica ekonomske motiviranosti institucij po čim večjem zaslužku. Neposredna posledica tega je razvoj trga za izobraževanje in tudi za raziskovanje.
- Mednarodno sodelovanje kot kulturna politika. Ta cilj, ki na formalni ravni, vključuje bolj narode kot institucije. Glavna poanta pa je, da vzgaja odnose med državami v obojestransko zadovoljstvo in zaščito interesov.
- Internacionalizacija kot ohranjevalec miru in globalne (svetovne) odgovornosti. Ta vrsta internacionalizacije je v glavnem orientirana na mednarodne povezave (humanitarne nagrade).

Internacionalizacijski kakovostni rezultat pa je pomemben s 3 perspektiv:

- Prvi pogled vključuje internacionalizacijo kot ključno komponento v generalnem sistemu kakovosti. Temelji na predpostavki, da je internacionalizacija del misije univerze in glavna funkcija ter je vključena kot eden izmed elementov za določanje kakovosti.
- Drugi je pozoren na kvaliteto posebnih politik, procedur in programov (mednarodni študentje, delo/študij v tujini, študentje/falkultetna izmenjava, raziskovanje, jezikovne instrukcije in tehnična pomoč).
- Tretji pa skrbi za internacionalizacijo postopka za ocenjevanje kakovosti. Ti postopki so v splošnem na nacionalni ravni. Splošno priznано je, da postopki ocenjevanja kakovosti pomagajo pri inputih internacionalizacije in pristopih.

5.3 Oblike internacionalizacije visokošolskega izobraževanja

5.3.1 Mobilnost študentov

Najbolj znana oblika internacionalizacije je mobilnost študentov. V mnogih državah štejejo mobilnost kot ključni indikator uspešne internacionalizacije. Potovanje študentov je seveda že zelo star fenomen in določene regije sveta imajo s tem že dolgoletne izkušnje.

Študentje in akademiki že stoletja potujejo v druge države v želji, da bi poiskali znanje, katerega ne morejo doseči doma. Pred protestantsko reformo in naraščajočim nacionalizmom v Evropi, je latinščina, ki je bila pogovorni jezik v akademskem svetu, pospeševala mobilnost med institucijami. Ko so nacionalni jeziki postali dominantni, so akademske institucije postale manj mednarodne in bolj lokalne. Kakorkoli že, univerze so ostale mednarodne tudi po protestantski reformi. Mobilnost med institucijami v različnih državah je bila omejena, vendar pa je bila kljub temu del akademske kulture.

Po drugi svetovni vojni se je mednarodni tok študentov vztrajno povečeval. Izboljšanje mednarodnih komunikacij, znižanje cen letalskega prometa, širok niz študentskih možnosti za tuje študente, povečana globalizacija na trgu delovne sile in še mnogo drugih dejavnikov je povzročilo zmanjšanje ovir in spodbudilo študente, da del svojega visokošolskega študija opravijo v tujini. Vsi ti trendi so povzročili hitro ekspanzijo univerz in drugih visokošolskih institucij (Throsby 1998, 10).

Večina evropskih držav se srečuje s prilivom študentov iz bivših kolonij. Veliko študentov Latinske Amerike išče možnosti, da bi diplomirali na univerzah v Severni Ameriki. V vročici hladne vojne so visokošolske institucije Sovjetske zveze in zahodno Evropskih držav privabljale študente iz ideološko sorodnih narodov. Izobraževalna izmenjava med Združenimi državami in Zahodno Evropa po letu 1945 se je razvijala, da bi pospeševala demokracijo in razvijala Atlantsko skupnost. Geopolitične zahteve so vedno vplivale na razumevanje in oblikovanje politike v zvezi z mobilnostjo študentov (Van Damme 1999, 4).

Kakorkoli že, danes (posebno pa po letu 1970) je mednarodni tok študentov postal glavna značilnost globalnega visokošolskega izobraževalnega sistema. Sorbonska deklaracija tako na primer pravi, da je potrebno spodbujati študente (tako na dodiplomski kot tudi podiplomski stopnji) k opravljanju vsaj enega semestra na univerzi izven svoje države.

Pomembno vlogo pri mednarodni mobilnosti študentov imajo različni programi in sheme. Veliko držav ima več bilateralnih in multilateralnih dogovorov in programov na tem področju. Najbolj znan program mednarodne mobilnosti študentov je evropski ERASMUS in kasnejši (po letu 1995) SOCRATES. Začelo se je leta 1987 z idejo skupnega trga leta 1992. ERASMUS (in druge sheme kot so COMMETT, LINGUA in TEMPUS) je imel namen, poleg drugih ciljev, povečati pomen mobilnosti študentov v želji, da bi spodbudili razvoj evropske dimenzije visokošolskega izobraževanja. Mobilnost študentov je predstavljala močno sredstvo za podporo k oblikovanju notranjega trga profesionalcev in kvalificiranih delavcev in oblikovanju evropskega mišljenja. Mobilnost študentov je bila v tistem času sredstvo za evropeizacijo visokošolskega izobraževanja. V manj kot desetih letih je dosegla stopnjo več kot 100.000 evropskih študentov na leto in s tem rezultatom je postal eden od najuspešnejših evropskih programov v izobraževanju, čeprav prvotni cilj dati možnost vsem študentom, da se izobražujejo v tujini, ni bil dosežen. Do določene mere je uspeh ERASMUS-a in SOCRATES-a povzročen tudi s podporo nacionalnih politik držav članic, ki so omogočile dodatno financiranje (Van Damme 1999, 4).

ERASMUS in SOCRATES nista edina programa za spodbujanje mobilnosti študentov v svetu. V Azisjko-Pacifijski regiji je pomemben program »University Mobility in Asia and the Pacific« program (UMAP). Mobilnost študentov je v večji ali manjši meri prisotna po skoraj vseh regijah sveta.

Poleg te bolj ali manj organizirane mobilnosti, je tu pomembna še spontana mobilnost, ki je izven programov in mrež. Na spontano mobilnost vplivajo nacionalne razlike in dostopnost na eni strani in jezikovne in kulturne omejitve ter kvalitativne razlike na drugi strani.

Najbolj pomemben globalni premik je še vedno proti Združenim državam, ki je največja prejemnica tujih študentov s približno 34%. Transnacionalno mobilnost med Evropo in Združenimi državami se izvaja npr. na multilateralni in vzajemni osnovi pod imenom International Student Exchange Program (ISEP) in se srečuje z naraščanjem neravnovesja. Ameriške univerze imajo zelo naraščajočo privlačnost za evropske študente in povečanje evropskih programov ne vpliva negativno na to naraščanje, medtem pa so evropske univerze izgubile privlačnost za študente iz Združenih držav Amerike. Svetovno znane raziskovalne univerze Združenih držav kažejo neverjetno privlačnost mobilnih študentov po celem svetu. Iz vsega tega izhaja, da med državami obstaja določena konkurenca, kajti mobilnost ni uravnotežena.

Trend je povečevanje kratkoročne mobilnosti, kjer študent še vedno pripada domači instituciji. Po končanem usposabljanju v tujini se tako vrne nazaj na domačo institucijo. Take organizacijske oblike usposabljanja zahtevajo mnogo več organizacijskih zahtev na domači instituciji kot dolgotrajne, kjer študentje v celoti opravijo študij v tujini.

Dominanca angleškega jezika kot pogovornega jezika v sodobni znanosti in znanstvenem usposabljanju prispeva k dejstvu, da so poleg Združenih držav tudi Velika Britanija, Kanada in Avstralija na vrhu svetovnih gostiteljic. Če pogledamo s strani držav od izvora mobilnosti študentov, je jasno, da tržni, ekonomski faktorji izpodrivajo starejše, bolj tradicionalne povezave kot so post kolonialne povezave. Nove industrializirane ekonomije Azijske in Pacifiške regije (Japonska, Koreja, Malezija, Singapur, Kitajska, Hong Kong) so glavne dobaviteljice tujih študentov, ki si prizadevajo zapolniti sloj naraščajočega profesionalnega razreda.

Mednarodna mobilnost študentov narašča tudi kot regionalni fenomen ne samo kot medcelinski fenomen. Regionalne ekonomske integracije prav tako spodbujajo mobilnost študentov in mednarodne pogodbe kot so NAFTA, ASEAN ali APEC. Vse bolj se pospešuje regionalna mobilnost študentov in ne toliko več sever-jug mobilnost. ERASMUS in SOCRATES program v Evropi in UMAP v Azijsko-Pacifiški regiji so oblikovani posebej za promocijo regionalne mobilnosti študentov. Regionalne narave je prav tako NORDPLUS program študentske izmenjave med Nordijskimi deželami.

Naraščanje same mobilnosti študentov je še okrepilo prepričanje, da je najprimernejše sredstvo za bodoče diplomante za naraščajoče potrebe profesionalnega življenja v globalni ekonomiji, študirati in živeti v tujini. Močni impulzi poudarjajo pomembne izobraževalne in socialne koristi, kot so pridobiti novo in medkulturno znanje in sposobnosti, izboljšanje znanje tujega jezika (posebno angleščine), ustanavljanje mednarodnih osebnih in profesionalni mrež, seznanjanje z drugimi deželami in kulturami itd. Države gostiteljice in institucije močno verjamejo v mobilnost študentov. Medkulturno izobraževanje in znanstvena izmenjava naj bi bila pozitivna dejavnika samo po sebi. Obstaja prepričanje, ki promovira mednarodno razumevanje in medkulturno senzitivnost med domačimi študenti in širšo skupnost, da gre z roko v roki z več ekonomske uslužnosti kot je širjenje izobraževalnih trgov in proizvajanje dodatnega prihodka.

Vsekakor pa je mednarodni pritek študentov postal bolj trgovina, kot pomoč, v večini držav gostiteljic, odkar so v večini primerov mednarodni študentje dolžni plačati polno šolnino. V mnogih državah gostiteljicah (posebno v Anglosaksonskih deželah), je prihodek od šolnin tujih študentov dobrodošel prispevek k pojemajočemu domačemu financiranju, brez katerega bi mnogo oddelkov bilo potrebno zapreti. Pridobivanje dohodka je postalo pomembno načelo v institucionalnih politikah za spodbujanje prihoda tujih študentov. Naraščajoči del mednarodne mobilnosti študentov na ta način prihaja v bolj tržno uravnavanje in ne državno uravnavanje oziroma orientirano kot pomoč. Mednarodni trg v izobraževalnih storitvah postaja uspešen sektor in mednarodni marketing domačih univerz in okrepitev študentov so osrednji elementi le-tega. Nekatere države so razvile zelo dobro organizirane nacionalne politike na tem področju (npr. Francija, Velika Britanija).

Pojavlja se tendenca, da postaja izobraževanje blago in da se povečuje že tako močna socialna selekcija mednarodne mobilnosti študentov. Celotno znotraj ERASMUS programa je opazna selekcija. Vse te mreže ustrezajo mladim, samo študentom družin, ki si lahko privoščijo dodatne materialne stroške, ki jih povzroči življenje in učenje v drugi državi. Za bolj premožne študente je mednarodna mobilnost konkurenčna prednost v visokošolskem izobraževalnem sistemu (Van Damme 1999, 6).

5.3.2 Mobilnost profesorjev

Čeprav ni tako obsežno raziskano področje kot mobilnost študentov, je mobilnost akademskega osebja druga najpomembnejša oblika internacionalizacije visokošolskega izobraževanja. V večini regij in pogosto posebno na določenih področjih študijev so ustanovljene poslovno administrativne regije in mednarodne mreže za usposabljanje za mlade raziskovalce in profesionalce. Seveda je tu veliko govora o naravni mobilnosti v tradicionalnih, peripatetičnih akademskih poklicih proti mednarodnemu karakterju znanstvenega raziskovanja, usposabljanja itd. Tradicionalno je mednarodna mobilnost med profesorji osredotočena na raziskovanje. Poučevanje šele v zadnjem času postaja razlog za

mobilnost. Njen razvoj se stimulira z rastjo v globalnem in naraščajočem, mednarodnem in konkurenčnem raziskovalnem podjetju s številnimi konferencami, srečanji in skupnimi raziskovalnimi projekti in seveda tudi zaradi možnosti poceni letalskih prevozov.

Kot pri mobilnosti študentov, je tudi pri mobilnosti profesorjev veliko geografsko neravnovesje v pritokih. Obstaja velika polarizacija med državami z visokim akademskim priseljevanjem, včasih kot rezultat premišljene mednarodne okrepitve akademskega osebja za širitev sistema visokošolskega izobraževanja in države z nizko stopnjo internacionalizacije fakultete. Zadnje so ponavadi države, ki so bolj etnično homogene, ne uporabljajo angleškega jezika za poučevanje in je malo držav, s katerimi bi lahko komunicirali v njihovem jeziku. Združene države in Velika Britanija sta najbolj pomembni izvoznici akademskega osebja, v primerjavi z domačo produkcijo visoko kvalitetnih akademikov, pa je slika še bolj neenaka. Razvijajoče se dežele in države vzhodne Evrope se srečujejo s problemom emigracije raziskovalcev in akademskega osebja v globalne centre raziskovanja. Obstaja močan problem bega možganov na račun razvijajočih in drugorazrednih regij sveta. Zdi se, da spodbuja mobilnost profesorjev in znanstvenikov pojav globalnega trga med znanstveniki bolj kot pa, da bi razvijala oziroma pospeševala internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja (Van Damme 1999, 7).

Programi, kot so ERASMUS/SOCRATES in UMAP poleg mobilnosti študentov promovirajo tudi projekte za regionalno mobilnost profesorjev in nekatere multilateralne programe, kot Fullbright, ki so osredotočeni posebno na mobilnost osebja. V ERASMUS-u »Inter-university Cooperation Programs« nudi priložnosti za razvijanje izmenjave osebja kot del bolj ali manj regularne kooperacije med Evropskimi visokoškolskimi institucijami. Mobilnost akademskega osebja znotraj ERASMUS projektov je za relativno kratek čas.

5.3.3 *Internationalizacija kurikuluma*

Internationalizacija kurikuluma prikazuje razvoj institucij visokošolskega izobraževanja. Po začetnem obdobju individualne mobilnosti študentov (t.i. »free movers«) in druge faze, ko je mobilnost in izmenjava potekala na osnovi institucionalnih dogovorov, je postala del izobraževalne politike tudi internationalizacija akademske vsebine in postopkov.

Internationalizacija kurikuluma ima bolj strukturalen in dolgoročen vpliv na samo institucijo medtem, ko so vplivi same mobilnosti in izmenjave študentov omejeni le na individualne študente. Opredelitev internationalizacije kurikuluma na tiste z mednarodno orientacijo vsebine, ki merijo na pripravo študentov za nastopanje (tako profesionalno kot tudi socialno) v mednarodnem in več kulturnem kontekstu, je osnovano tako za domače in tuje študente, študij pa je s tem bolj raznolik in povečuje niz različnih aktivnosti. Kurikularne spremembe se odvijajo predvsem zaradi želje po mednarodno usposobljeni delovni sili, ki bo sposobna gledati na globalne probleme z mednarodne in interdisciplinarne perspektive ter sodelovati z ljudmi, ki prihajajo iz različnih nacionalnih, kulturnih in družbenih okolij. Vplivi internationalizacije kurikuluma so močno povezani z udeležbo tujih študentov in akademskega osebja.

Reforma kurikuluma ima dve prednosti (Kameoka 1996, 35):

- omogoča mednarodne izobraževalne možnosti za domače študente, ki niso mobilni in
- povečuje atraktivnost kurikuluma za tuje študente, katerih prisotnost je ponavadi koristna tako za domače študente kot tudi za celoten proces izobraževanja.

Poudarjeno je že bilo, da (npr. v ERASMUS/SOCRATES programu) so projekti študentske in akademske mobilnosti podprti zato, ker so sklepali kurikularne spremembe v sodelovanju institucij in oddelkov. V primeru Evrope, kjer ima Evropska komisija omejeno moč na visokošolsko izobraževanje in mora upoštevati različnost nacionalnih sistemov visokošolskega izobraževanja in podporno moč vlad in institucij z ozirom na kurikulum, je prizadevanje za denacionalizacijo kurikulumov in vpeljavo evropskih elementov v kurikulum, lahko realizirano le s sredstvi projektov mobilnosti. To je eden od razlogov, zakaj je upravljanje programov mobilnosti postavljeno na stopnji oddelkov in ne (kot je to primer v Ameriki) na stopnji institucij in njihove centralne mednarodne pisarne.

Evropske izkušnje v tej obliki internacionalizacije se verjetno sovpadajo z drugimi poizkusi kurikularnih reform, ki so bile vpeljane od zgoraj. Celotno v drugih kontekstih, strateški poizkusi, ki so merili na internacionalizacijo kurikulumov, niso bili posebno uspešni. Kakorkoli že, tu so nekatere pomembne spremembe k internacionalizaciji kurikulumov v različnih deželah in regijah. Van der Wende (1996) je raziskovala nekaj od teh razvojnih trendov primerjalno. Na ta način je z uporabo obsežne OECD tipologije mednarodnega kurikulumov, rangiranega od kurikulumov z nekaj mednarodne vsebine, preko kurikulumov, ki je usmerjen na različne kulturne spretnosti in znanja, do kurikulumov, ki vodi do mednarodno priznanih profesij oziroma poklicev in posebne kurikulume oblikovane za tuje študente. Potrdila je močno in nedavno povečanje števila internacionaliziranih kurikulumov v posameznih državah. Največ teh mednarodnih kurikulumov je na področjih ekonomskega in poslovnega študija ter na področju humanističnih in socialnih ved (Citirano: Van Damme 1999, 8).

5.3.4 Podružnične univerze (campusi) v tujini

Vedno več univerz v jedru akademskega sveta, predvsem Anglosaksonske dežele, ki se poskušajo prilagoditi bolj tržni orientaciji, podjetniškemu pristopu za okrepitev študentov, niso zadovoljne z naraščajočim številom mobilnih študentov, ki prihajajo k njim. Kombinirajo okrepitev tujih študentov z razširitvijo njihove izobraževalne ponudbe na obetajoče trge v drugih deželah z vzpostavitvijo lokalnih kampusov pod vodstvom matične institucije. V tej tendenci, se proces internacionalizacije premika iz strani povpraševanja na stran ponudbe. Kompletni programi od začetka do diplomiranja je možno opraviti v tem sistemu, če seveda lokalna država legalno dovoli podelitev tujih diplom in stopenj na svojem teritoriju. V nekaterih primerih je videti kot vsiljevanje v lokalno izobraževalno kulturo in politiko gostujoče države, s ponujanjem programov, ki ustrezajo tujim pogojem in potrebam v tujem okolju. Ponavadi potekajo v tujem jeziku in so usmerjena na premožnejše študente.

5.3.5 Dogovori in povezave med institucijami

Sodelovanje med univerzami ni novo, ampak institucionalne oblike dogovorov na področju poučevanja samega pa je precej nov fenomen. Dandanes, mnogo univerz podpiše dogovore o sodelovanju z različnimi aspekti izobraževanja in poučevanja. Najbolj pogosto se ti dogovori razvijajo v kontekstu sodelujočih projektov, ki se ukvarjajo z mobilnostjo študentov oziroma profesorjev. Institucionalne povezave so se in se razvijajo med evropskimi univerzami predvsem v programu SOCRATES. Nekatere od teh povezav so se spremenile v prave meduniverzitetne mreže, kot na primer SANTANDER ali COIMBRA skupina.

5.3.6 Medsebojni vzajemni dogovori

To so precej bolj povezujoči dogovori, kjer druga drugi priznajo izobraževalne programe. »Global Alliance for Transnational Education« (GATE), to je pomembna organizacija visokošolskih institucij in vladnih agencij na področju zagotavljanja kakovosti, akreditacije in certifikacije v mednarodnem izobraževanju, razlikuje sledeče oblike (GATE, s.d.):

- **Franšize:** Pod tem dogovorom institucija podeli gostujoči instituciji v drugi državi dovoljenje, da izvede nekaj programov oziroma stopenj predvsem pod vzajemnimi pogoji.
- **Združitev:** združiteni dogovori med institucijami visokošolskega izobraževanja v različnih državah nudijo tako imenovane skupne programe. Na obeh univerzah študentje sledijo popolnoma enakim programom, imajo enake materiale in opravljajo enake izpite, medtem ko je akademsko osebje ponavadi zaposleno lokalno.
- **Artikulacija (sklep):** nasprotno združitenim dogovorom, v tem primeru programi niso razviti skupaj in priznani. Študentje se vpisujejo v programe ali del programov na tuji instituciji, katerih krediti so priznani s strani druge institucije. Na primer: študentje lahko opravljajo prva leta na lokalni instituciji, katerih krediti ali diplome so priznane s strani druge institucije za vstop v nadaljevalne programe.

Ti dogovori lahko vodijo do ustanovitve pomembne mednarodne univerzitetne mreže na globalni ravni. Od kar so ti dogovori storjeni na institucionalni ravni znotraj avtonomije in izobraževalnem trgu, ponavadi ostanejo nepoznani političnim oblastem. Dogovori tudi lahko prekršijo nacionalne procedure in planiranje izobraževanja, priznanja diplom in zagotavljanja kakovosti.

5.3.7 Transnacionalna univerzitetna mreža

V nekaterih primerih transnacionalno meduniverzitetni dogovori lahko postanejo tako pomembni, da se sodelujoči partnerji transformirajo v dejansko transnacionalno mrežo institucij. Posebno v regijah na periferiji akademskega sveta, kjer država uveljavlja precej šibko vplivanje na sisteme visokošolskega izobraževanja, se bo verjetno razvilo v bližnji prihodnosti veliko transnacionalnih univerzitetnih mrež, ki se bodo zbirale okoli prestižnih institucij, jedra akademskega sveta. Te mreže bodo trgovale na globalnem izobraževalnem trgu, medtem ko sestavni deli ohranijo svojo nacionalno identiteto. Diplome in stopnje bodo podeljene znotraj legalnega ogrodja tujega visokošolskega izobraževalnega sistema. Take transnacionalne mreže bodo izgledale kot prodajni kompromis vzpostavitve image-a na eni strani, z uporabo imen njihovih prestižnih partnerjev in svobode nacionalne regulacije na področju priznavanja diplom in zagotavljanja kakovosti na drugi strani.

Drugi možen razvoj je transnacionalna spojitev institucij. Tesnejše oblike sodelovanja na področju akademskega izobraževanja lahko vodijo tudi do transnacionalne spojitve. Takšen razvoj lahko potencialno povzroči pomembne institucionalne prednosti, ker lahko nova univerza vključi svojemu statutu ustrezno izobraževalno ponudbo in tako prestopijo nacionalne omejitve v načrtovanju in pripravljanju programov. V mnogih državah, nacionalna legalizacija v visokošolskem izobraževanju še ni pripravljena na prave transnacionalne institucije. Zanimiv evropski primer v tem pogledu je situacija v Limburgu, kjer Belgijska »Limburgs Universitair Centrum« (LUC) in Nizozemska »Universiteit Maastricht«, ki

planirata tesnejše oblike sodelovanja na področju akademskega izobraževanja in eventualno vodi do transnacionalne spojitve (Van Damme 1999, 12).

5.3.8 *Transnacionalno virtualno izobraževanje*

Transnacionalno izobraževanje je pomemben aspekt internacionalizacije izobraževanja. Transnacionalno izobraževanje predstavlja vse izobraževalne aktivnosti (storitve), kjer so študentje locirani v drugi državi (gostujoči državi) in ne v državi (domači državi), iz katere institucija izvira (GATE, s.d.).

Najbolj obetaven in daljnoviden razvoj v transnacionalnem izobraževanju je dostava programov institucije, ki je geografsko na enem koncu sveta, na druge dele sveta s pomočjo tehnološke podpore t.i. študij na daljavo. Informacijska in telekomunikacijska tehnologija s pomočjo interneta in prenašanja preko satelitov odpira nove možnosti v izobraževanju, kjer so geografske omejitve odpravljene. Nekateri menijo, da je potrebno v prihodnosti nujno omejiti število svetovnih virtualnih univerz, osnovanih s strani močnih korporacij, drugi pa menijo, da naj bi univerze nudile visokošolsko izobraževanje tako na tradicionalen način kot tudi na virtualen način, ali pa, kar je zelo verjetno kot kombinacijo obeh. V večini obstoječih oblikah študija na daljavo so tudi osebni kontakti na seminarjih in delavnicah v regionalnih podpornih centrih kot dodatek k samostojnemu učenju.

Prvotno je bil namen študija na daljavo povečati dostopnost študija s premagovanjem omejitev, povezanih s prostorsko komponento. Zaradi hitrega tehnološkega razvoja informacijske in telekomunikacijske tehnologije pa postajo metode in pristopi, ki so se prvotno razvili pri študiju na daljavo, vse bolj pomembne tudi za tradicionalne izobraževalne programe.

5.3.9 *Mednarodna harmonizacija visokošolskih izobraževalnih sistemov*

Harmonizacija oziroma integracija sistemov visokošolskega izobraževanja je težka naloga. Vplivne tendence, kot so: naraščajoča avtonomija institucij, decentralizacija in postopno čedalje manjša vloga nacionalne države, nasprotujejo mednarodni harmonizaciji s prinašanjem še več nestalnosti oziroma spremenljivosti. Kljub temu narašča želja po harmonizaciji, predvsem zaradi praktičnih in logičnih problemov v mednarodnih programih mobilnosti.

Pomemben primer harmonizacije visokošolskih sistemov sta Sorbonska in kasneje Bolonjska deklaracija. Bolonjska deklaracija predstavlja dogovor o pomembnih skupnih ciljih držav Evropske unije za razvoj skladnega in povezanega evropskega visokošolskega prostora.

5.4 **Problemi in izzivi internacionalizacije visokošolskega izobraževanja**

5.4.1 *Omejitve in ovire pri internacionalizaciji*

Pri internacionalizaciji visokošolskega izobraževanja se pojavlja kar nekaj omejitev. Kljub širokemu odobravanju pomembnosti in nujnosti aktivne politike internacionalizacije, različni

faktorji ovirajo razvoj programov in politik. Mnogo institucij po svetu se srečuje s pomanjkanjem primernih finančnih resursov za glavne mednarodne pobude. Celo nekatere institucije in države, ki gledajo na internacionalizacijo kot na potencialni vir za dodatno financiranje v prihajajočem se globalnem trgu izobraževanja, se srečujejo s preveč omejenimi sredstvi za razvoj ambicioznih politik in projektov. V eri, v kateri celotno vladno financiranje visokošolskega izobraževanja relativno nazaduje, ni veliko sprememb, da bi vlade investirale posebej v internacionalizacijo. Nekatere države imajo svoje lastno unilateralno financiranje programov za internacionalizacijske projekte, kot je to na primer na Nizozemskem in v Flemski skupnosti Belgije, ki pa so na globalni ravni izjeme. So pa tudi primeri direktnega rezanja internacionalizacijskih programov, kot je to na primer v Ameriškem Fullbright programu (Van Damme 1999, 12). Celo v najbolj uveljavljenih mobilnih programih, kot so ERASMUS/SOCRATES, so finančne ovire pomembne. Študentje se srečujejo s prevelikimi omejitvami štipendij, na ravni nacionalnih držav, posebno tistih, ki se srečujejo z velikim neravnovesjem med prilivom in odlivom študentov, pa se pojavljajo težave s pokrivanjem stroškov, ki so povezani z mobilnostjo študentov. Finančna nadomestila tako ovirajo uspeh ERASMUS/SOCRATES programa.

Poleg pomanjkanja financiranja, se internacionalizacija srečuje tudi s pomanjkanjem eksplicitnih in koherentnih strategij tako na nacionalni kot tudi na institucionalni ravni. Na stopnji nacionalne politike, obstajajo velike razlike med državami v oblikovanju internacionalizacijske politike. Države, kot so Avstralija, Nova Zelandija, Hong Kong, Japonska, Nizozemska so že bile omenjene kot države, ki oblikujejo ambiciozne politike v odnosu do internacionalizacije visokošolskega izobraževanja. Združene države se srečujejo z velikim neravnovesjem na področju mobilnosti študentov in osebja; zelo veliko študentov prihaja, zelo malo študentov in osebja pa se odloči za odhod v tujino.

Internationalizacijska politika je lahko omejena tudi z raznimi legalnimi in administrativnimi omejitvami v nacionalnem visokoškolskem izobraževanju oziroma trgovinski politiki. Te vladne omejitve so lahko: nacionalna zakonodaja in visokošolska politika (primer: zakon določa, da lahko diplome podeljujejo le nacionalne univerze; politike oziroma zakoni diskriminirajo privatne/nevladne institucije visokošolskega izobraževanja; razlikujejo odobritev ali proces zagotavljanja kakovosti za nacionalne in tuje izobraževalne institucije itd.), usposobljena oblast in politika (primer: politike, ki ne priznajo v celoti tuje izobraževalne kredite, ki so ponujeni bodisi znotraj ali zunaj nacionalnih meja), navade, vizumi, telekomunikacijski zakon (primer: omejena uporaba nacionalnih satelitov) itd.

Na institucionalni ravni so tudi pomembne variacije v stopnji institucionalne zaveze v smeri internacionalizacije, merjeno na primer z ustanovitvijo in notranjim institucionalnim vodstvom. Vpletenost akademskih oblasti, posebno vloga rektorja, kot integralnega dela njihove strategije vodenja, se zdi kot odločilen faktor.

Internationalizacijo ovira tudi prekomerna birokracija financerjev. Različne vrste administrativnih problemov ovira funkcioniranje internacionalizacijskih mrež. Študentje se pritožujejo zaradi striktnih imigracijskih predpisov in prevelikega birokratskega papirja. V ERASMUS/SOCRATES programih, kot tudi v večini EU programih, ustanovitelji projektov ne odobravajo pretiranega papirnatega dela in zelo dolge procedure. Splošna potreba je, da se poenostavi procedura in transparentnost evalvacijskih procedur.

Kvaliteta internacionalizacijskih politik

Hitra ekspanzija aktivnosti, projektov in programov na področju internacionalizacije ni brez stroškov. Financiranje je sledilo politiki neodločno in v mnogih institucijah (sedemdesetih in osemdesetih letih) je bilo za internacionalizacijo poskrbljeno z veliko dobre volje in voluntarizmom. Marketing institucij (začel se je v osemdesetih, takrat je veljalo, da tuji študentje predstavljajo investicijo v smeri pridobivanja dodatnega prihodka za kompenziranje zmanjšane domačega financiranja), je vodil veliko institucij (na primer v Veliki Britaniji), problemom kvalitete pa ni posvečal pozornost. Nezadovoljstvo osebja in študentov ter vsesplošna in naraščajoča tendenca za zagotavljanje kakovosti v visokošolskem izobraževanju, je zahtevalo, da je bilo potrebno poskrbeti tudi za kakovost internacionalizacijskih procesov in politik.

Ko govorimo o kakovosti internacionalizacijskih politik, moramo upoštevati dejstvo, da internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja ne moremo omejiti samo na vprašanje prilagoditve mednarodnim trendom. Ti trendi so lahko različni: od ambicij do potreb, ki obstajajo v povezavi s ciljnim razvojem znanja. Pojavlja se potreba po ustrezni nacionalni politiki na tem področju. Proces oblikovanja ustrezne nacionalne politike za internacionalizacijo visokošolskega izobraževanja mora:

- zagotavljati oziroma zavarovati objektivnost v izobraževanju;
- zagotavljati oziroma zavarovati razvoj znanja v celoviti perspektivi in
- skrbeti za ohranjanje in izboljšanje komparativnih prednosti naroda.

V tem trenutku, internacionalizacijske aktivnosti institucij niso popolnoma pokrite z zagotavljanjem kakovosti, ki bi primarno postopale z jedrom funkcij v izobraževanju in raziskovanju. Zato, je potrebno vzpostaviti specifična merila in razviti instrumente za zagotavljanje kakovosti na področju internacionalizacije.

Postopoma so se začeli razvijati postopki in instrumenti za zagotavljanje kakovosti na področju internacionalizacije. Na primer, v Veliki Britaniji Higher Education Quality Council (HEQC) proizvaja tak instrument, Quality Assurance Agency (QAA) pa je to razvila še naprej. Drug primer je Nizozemska, kjer je leta 1994 Inspectorate for Higher Education ponovno pregledal kvaliteto internacionalizacijskih politik institucij v visokošolskem izobraževanju. Z zagotavljanjem kakovosti na področju internacionalizacije pa se ne ukvarjajo samo vladni organi. Profesionalne organizacije in mednarodna združenja v specifičnih profesionalnih področjih implementirajo različne oblike kvalitativne kontrole v izobraževanju in usposabljanju institucij v njihovih mednarodnih mrežah. Na primer poslovne šole in instituti na področju inženirstva imajo dobro organizirano mednarodno izmenjavo in skupne programe, katerih kvaliteta je kontrolirana s strani profesionalnih združenj na tem področju (Van Damme 1999, 14).

Večina teh iniciativ je še precej razpršenih in brez koordinacije in interdisciplinarne povezave. Pomembna iniciativa v tem oziru je International Quality Review Process (IQRP), katerega sta skupaj ustanovila Institutional Management of Higher Education (IMHE) OECD-ja in Academic Cooperation Association (ACA), ki deluje od leta 1995 dalje (Wächter, 1999). Osnovan je na dobro znani dvojni metodologiji za zagotavljanje kakovosti: samoevalvacije in pregledov (revizij); to je instrument za zagotavljanje različnih kvalitativnih aspektov internacionalizacijskih aktivnosti in politike institucij. Velika implementacija teh instrumentov in procedur lahko standardizira zagotavljanje kakovosti na področju internacionalizacije (Van Damme 1999, 14). International Quality Review Process (IQRP)

spodbuja institucije, da same oblikujejo svoje internacionalizacijske strategije, jih pregledajo in iščejo poti za izboljšanje ter je prvi projekt na mednarodni ravni, ki združuje obe perspektive: zagotavljanje kakovosti internacionalizacije in internacionalizacijo mehanizmov za zagotavljanje kakovosti (Van der Wende 1999, 236-237).

Ocenjevanje kakovosti internacionalizacijskih politik in praks ne sme ostati izolirana poskus, ampak mora biti integriran v mehanizme vsesplošnega zagotavljanja kakovosti institucij in držav. Procedure zagotavljanja kakovosti morajo v prihodnosti vključevati pregled internacionalizacijskih politik in praks institucij.

Priznanje tujih diplom in stopenj

Študentje, ki opravljajo stopnje oziroma diplome v tuji državi, želijo, da bi bila njihova diploma oziroma stopnja veljavna na trgu dela v državi, v kateri želijo živeti in delati. To je zelo star in zapleten problem v mednarodnih relacijah visokošolskega izobraževanja. Številne mednarodne organizacije so sprožile številne iniciative v želji, da bi dobile rešitev, kot so izdelava deklaracij, konvencij in dogovorov med državami članicami in ustanovitev informacijskih centrov in (elektronskih) baz podatkov. Najbolj impresiven razvoj na tem področju je razvila Evropska regija. Že v petdesetih je Evropski svet vzpostavil konvencije in informacijske mrežne centre, znotraj vsesplošne politike povečanja mobilnosti v Evropi. Tudi UNESCO (njegov center za visokošolsko izobraževanje CEPES v Bukarešti) je zelo dejaven na tem področju. Kooperacija med dvema organizacijama je rezultirala v pomembni konvenciji, ki je nadomestila obstoječe, se je imenovala Konvencija o priznanju kvalifikacij, ki zadevajo visokošolsko izobraževanje v Evropski regiji in je bila sprejeta v Lizboni v aprilu 1997. Nacionalni informacijski centri, ENIC, služijo kot centri za pospeševanje procedur za priznavanje na nacionalni ravni. S strani Evropske unije je bil ustanovljen ločen center: the National Academic Recognition Information Centres (NARIC), ki je od leta 1987 dalje povezan z ERASMUS programom.

Lizbonska konvencija izpodriva prejšnjo logiko stroge ekvivalence diplom s konceptom priznanja. Nič več se ne domneva, da so tu jasni, fiksni standardi enakovrednosti. Z uporabo konceptov priznanja se nadaljnja diverzifikacija visokošolskega izobraževanja prizna, države pa si zaupajo na osnovi učinkovitosti sistemov zagotavljanja kakovosti in priznanja v drugih državah.

Pomembna značilnost Lizbonske konvencije je tako imenovana »diploma supplement« izdana študentom, ki opravijo diplomu. »Diploma supplement (prilaga k diplomu)« je instrument, razvit skupaj z Evropsko komisijo, Svetom Evrope in UNESCO/CEPES, ki na standardiziran način predpisuje tip, stopnjo, vsebino in status, ki se s to diplomu podeljuje. Je informacijsko orodje, ki pospešuje transparentnost Evropskih diplom, kar vodi tako dejansko k priznanju tujih diplom v Evropskih državah.

Koncept transparentnosti in priznanja predpostavlja zelo sofisticirani informacijski sistem. Nacionalni informacijski centri v Evropskih državah zbirajo enormne količine informacij in pojavila se je potreba po integraciji in koordinaciji teh informacij v mednarodno bazo podatkov. Tako je bila s strani Evropske komisije ustanovljena baza podatkov ORTELIUS, ki je locirana v Florenci in operira od leta 1996 dalje. Omenjena baza podatkov vsebuje vse vrste informacij o visokošolskih sistemih držav Evropske skupnosti in individualnih institucijah. Širše področje kot je Evropska regija pa pokriva Trans Region Academic Mobility and Credential Evaluation (TRACE) informacijski sistem, koodiniran s strani International

Association of Universities (IAU), povezano z UNESCO-m. To je mednarodna informacijska mreža za zbiranje, obdelovanje in standardiziranje informacij o visokošolskem izobraževanju.

Evropski model priznanja diplom ni za vzgled ostalemu svetu. Večina držav, vključno z ZDA, še vedno uporabljajo zelo podrobne zapletene procedure, ki bazirajo na enakovrednih testih in odklanjajo avtomatično priznanje tujih diplom. Te procedure obsegajo podrobne analize študija in kurikularnih struktur, vsebine, izpitnega sistema itd. Vprašanje, ali lahko tuje diplome priznajo kot zaposlitveno priporočilo vodijo do razprav in preprirov. Samo, če mednarodne profesionalne organizacije potrdijo programe in diplome v tujih državah ekvivalentne domačim, se lahko določene države obnašajo bolj popustljivo.

Priznanje kreditov in krajšega študija v tujini

Eden izmed najresnejših problemov v politiki in programih, ki pomagajo pri pospeševanju internacionalizacijske mobilnosti je nedvomno priznanje krajšega študija in kreditov doseženih v tujini. V programih mobilnosti, ki bazirajo na osnovi medsebojnih dogovorov o priznavanju, kjer so študijski programi medsebojno dogovorjeni med institucijo pošiljatelja in prejemnika, priznanje krajšega usposabljanja v tujini ni problem. Teh izmenjav in programov mobilnosti pa je relativno malo.

Strukturalne in izobraževalne razlike med visokošolskimi izobraževalnimi sistemi v različnih državah so tako pogonska sila, ki teži k mobilnosti in kooperaciji kot tudi prava ovira proti njihovemu nadaljnjemu razvoju. Pomanjkanje transparentnosti regulativ visokošolskega izobraževanja na nacionalni, ampak tudi na institucionalni in včasih celo na ravni fakultet, povzroča celo vrsto problemov, posledica tega je splošna negotovost študentov o priznavanju kreditov oziroma krajšega študija na domači univerzi. Nepriznavanje krajšega študija v tujini povzroči izgubo časa za študente, podaljšanje celotnega trajanja študija in povzroči dodatno študijsko breme in izpite itd. Avtomatična prenosljivost kreditov med državami, celo med dokaj podobnimi izobraževalnimi sistemi so sanje, kajti celo transfer kreditov med institucijami iste države pogosto povzroča težave.

Znotraj ERASMUS/SOCRATES programa so oblikovali strategijo, kako rešiti ta problem. »European Credit Transfer System (ECTS) je institucionalno ogrodje za priznanje kreditov in transfer za študente, ki študirajo v tujini v ERASMUS/SOCRATES programu. Začelo se je leta 1989 kot poskus v omejenem številu disciplin in institucij, od leta 1995/1996 dalje pa je popolno vgrajen v ERASMUS/SOCRATES program. ECTS ni resnično rešitev za probleme ekvivalence študijev in kreditov toliko časa, kolikor časa je pomembna vsebina ali kvaliteta. To je prej ogrodje, znotraj katerega se sodelujoče institucije strinjajo, da bodo priznale popolnoma avtomatsko načrtovane komponente študija in tako pospešile prenosnost kreditov. Obnaša se kot predpogoj za študentsko mobilnost znotraj ERASMUS/SOCRATES. Ogrodje je zgrajeno na čistih »učnih dogovorih« med domačo in tujo univerzo na študijskem programu mobilnih študentov. V želji, da bi povečevali transparentnost študijskih programov in kurikulumov v sodelujočih univerzah, morajo institucije transformirati njihov kurikulum v splošen (generalen) sistem študijskih točk ali kreditov. Število študijskih točk dodeljenih določenemu programu določa njegovo težo v celotnem kurikulumu. Eno leto polnega študija ima maksimalno 60 študijskih točk. V tem sistemu programi in študijske periode postanejo merljive in zato lahko prenosne. Razširjen »informacijski paket« opisuje kurikulum, programe in študijske točke in tudi bolj neformalne informacije, ki zadevajo izobraževalno kulturo, evalvacijsko proceduro itd. določene institucije. Drugi pomemben instrument je tako imenovani »prepis pričeval«. To je dokument, ki navaja programe in študijske rezultate

mobilnega študenta na gostujoči univerzi in omogoča transfer (prenos) kreditov na domačo univerzo. V želji po oblikovanju primerljivih in prenosljivih študijskih rezultatov so se razvile »tabele za pretvorbo nacionalnih ocenitvenih skal«. To pomeni, da se tuja ocena študenta na specifičnem programu se lahko pretvori v navadni ocenitveni sistem na domači univerzi.

ETCS ima ambicijo postati osnovno urejevalno ogrodje za prenos kreditov znotraj Evrope. ETCS se še vedno srečuje z obotavljanjem na institucionalni ravni proti polnemu in avtomatičnemu priznanju in pretvorbi kreditov. Posebno še v prvem eksperimentalnem obdobju, je bila pretvorbena stopnja za ERASMUS študente omejena na 75%. ECTS je splošno sprejet od leta 1995 dalje, čeprav posamezne institucije temu še vedno nasprotujejo. Tako imenovane «institucionalne pogodbe» v SOCRATES-u so poskus, da bi institucije vključili v več ali manj avtomatično priznavanje kvalifikacij in kvalitete visokošolskega izobraževanja ter se s tem izognili procesom glede kurikuluma in vsebine programa za mobilne študente.

ECTS seveda ni brez omejitev. Niti ni dokončna rešitev za kompleksen problem transferja kreditov. Njegova ambicija je bila in je še vedno, da poda formalno, skoraj numerično ogrodje znotraj katerega je možen transfer kreditov za mobilne študente med institucionalno kooperacijo univerz. Osnovan je tako, da so tuji krediti že vnaprej priznani na domači instituciji, brez vnaprejšnjega preverjanja vsebine, metod učenja, ocenitvenih procedur itd., na kratko brez kakršnihkoli referenc za kakovost. V tem pragmatičnem pristopu in z njegovim optimističnim zaupanjem (nekateri bi rekli naivnem), je bilo izbrano, da se izogne vprašanju o primerljivosti vsebine, izobraževalne kulture in kar je odločilnega pomena, kvalitete. V želji po uresničenju politike mobilnosti, je evropska internacionalizacijska politika visokošolskega izobraževanja postavila vprašanje kvalitete skoraj čisto na stran. Zato se pojavlja tudi dvom, da bo ECTS postal model za transfer kreditov na globalni ravni (Van Damme 1999, 18).

Kakorkoli že, relativna enostavnost ECTS je verjetno ključ njegovega uspeha. Uporablja se splošno znotraj evropskega prostora in ima pomemben vpliv na kurikularne reforme v državah članicah Evropske unije. Pospešuje bolj ali manj splošen razvoj k vsestranskemu kreditnemu akumulacijskemu sistemu v evropskih sistemih visokošolskega izobraževanja. Pospešuje tudi razmišljanje o nadaljnji harmonizaciji evropskih sistemov visokošolskega izobraževanja. (npr. Sorbonska in Bolonjska deklaracija). Njegova metodologija je postala prav tako vplivna v programih mobilnosti za študente preko Evropske unije. Primerjava z drugimi shemami mobilnosti kot so NORDPLUS ali UMAP, je ECTS korak naprej. Nekatero države še vedno zavračajo priznavanje akademskega študija na institucijah ali deželah, ki so izven njihovega administrativnega nadzora. Nekatero države imajo raje protekcionistično držo napram tujemu študiju v želji, da bi zaščitili svoje stopnje kvalifikacij in diplome. Priznanje študija v tujini mora še vedno slediti natančni proceduri preiskovanja ekvivalentnosti s primerjanjem kurikuluma, vsebine programa, izpitnega sistema itd. Problemi, ki pa so še bolj kompleksni, rastejo s profesionalnim priznanjem kreditov in krajšega usposabljanja v tujini.

6 PROCESI INTERNACIONALIZACIJE VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI

6.1 Pomen internacionalizacije visokošolskega izobraževanja za Slovenijo

V času, ko se dogajanje in problemi med seboj čedalje bolj prepletajo v širših kontekstih, so povezovanje, primerljivost in vzajemnost mednarodnih standardov na področju izobraževanja za Slovenijo nujnost. Pomenijo pogoj za enakopravno sodelovanje v širših razvojnih tokovih in procesih. Med temeljnimi razlogi za razmah in posebej preboj v mednarodno sodelovanje uvrščamo:

- nastanek samostojne države Slovenije;
- konceptualni in zakonodajni premiki v celotnem izobraževanju, do katerih je prišlo v zadnjih letih in
- nova geopolitična slika Evrope – oblikovanje mednarodnega izobraževalnega prostora.

Osnovna filozofija Evropske unije, ki terja sodelovanje tudi v izobraževanju, izhaja iz odnosa med izobraževanjem in delom, izobraževanje in ekonomijo. Prodrlo je spoznanje, da predstavlja izobraževanje in usposabljanje eno osrednjih vprašanj evropskega ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja. Na poglobitev sodelovanja v izobraževanju in usposabljanju so vplivali integracijski procesi ter potreba po kakovostni ter primerljivo izobraženi in usposobljeni delovni sili. Od šole se danes pričakuje predvsem dvoje: da bo pri mladih zbudila zaupanje v njihovo regionalno in nacionalno identiteto in hkrati razvijala njihovo zavest o pripadnosti širši, odprti evropski skupnosti ter da bo posredovala znanja in spretnosti, ki bodo Evropi omogočala konkurenčnost na svetovnem prizorišču.

Internacionalizacija visokošolskega izobraževanja je za Slovenijo še posebej nujna zaradi njene majhnosti. Zanemarjanje te razsežnosti visokošolskega izobraževanja ne bi povzročilo le razvojnega zaostanka, pač pa bi v sedanjih mednarodnih razmerah hitro vodilo k popolni prevladi tujega znanja. Vključevanje v mednarodne procese na področju izobraževanja je nujno tudi za zagotavljanje kakovosti. Pospeševanje vključevanja v mednarodno sodelovanje in internacionalizacije je naloga države, univerz in drugih samostojnih visokošolskih zavodov (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju 1995, 287).

Tako je eden izmed najpomembnejši ciljev slovenskega visokošolskega izobraževanja vzpostavitev sodobnega, evropsko primerljivega in skladnega visokošolskega sistema, v katerem bo mogoče uveljavljati mednarodne standarde ter dvosmerni pretok študentov, visokošolskih učiteljev in vrhunskega znanja.

6.2 Proces internacionalizacije visokošolskega izobraževanja v Sloveniji

Po osamosvojitvi je Slovenija postala zelo dejavna v mednarodnem prostoru tudi na področju visokošolskega izobraževanja. Slovenskemu visokošolskemu izobraževanju se je uspelo vključiti v skoraj vse oblike mednarodnega sodelovanja, tako dvostranskega, regionalnega in večstranskega.

V zadnjih letih je Sloveniji uspelo podpisati več kot trideset dvostranskih okvirnih meddržavnih sporazumov o sodelovanju v izobraževanju, kulturi in znanosti. Ti dokumenti omogočajo lažje in bolj učinkovito sodelovanje z velikim delom evropskih, pa tudi

neevropskih držav na vseh ravneh in na vseh področjih izobraževanja. Predvsem so pomembne najrazličnejše oblike povezav in izmenjav študentov, profesorjev in strokovnjakov. Tako je Slovenija od leta 1995 vključena v program srednjeevropske akademske mobilnosti CEEPUS. Slovenija je dejavna tudi v izobraževalnih projektih Sveta Evrope in UNESCO. Slovenija je leta 1997 ratificirala Konvencijo o priznanju visokošolskih kvalifikacij v evropski regiji (t.i. Lizbonska konvencija) ter leta 1999 podpisala deklaracijo o Evropskem visokošolskem prostoru (t.i. Bolonjska deklaracija).

Zelo pomembno pa je dejstvo, da Slovenija že enakopravno sodeluje tudi pri projektih Evropske unije in sicer: SOCRATES, LEONARDO da VINCI in MLADINA.

6.2.1 Mobilnost študentov in visokošolskih učiteljev

Ena od prioritet, izpostavljena tudi v Nacionalnem programu visokega šolstva v RS (2002), je vključitev v mednarodno sodelovanje v visokem šolstvu, zlasti zagotavljanje ustreznih pogojev za mobilnost študentov in visokošolskih učiteljev. Mobilnost študentov in profesorjev razvija sposobnosti za sprejemanje novih kultur, novega okolja in razumevanje kulturnih vrednot v smislu sodobne globalizacije ter v smislu razumevanja evropske kulturne in nacionalne razsežnosti. Za mobilnost je pomembno tudi uvajanje kreditnega sistema in »Priloge k diplomii« ter odstranitev zakonskih ovir in olajšanje postopkov za mobilnost slovenskih in tujih študentov, visokošolskih učiteljev in raziskovalcev. Tu velja omeniti tudi Konvencijo o priznavanju visokošolskih kvalifikacij evropskih regij, katero je podpisala tudi naša država.

Mednarodna mobilnost na področju visokega šolstva v Sloveniji poteka tako v okviru bilateralnih kot regionalnih in multilateralnih iniciativ. Izmenjave študentov na osnovi sklenjenih bilateralnih sporazumov in drugih neposrednih oblik sodelovanja s tujimi vladami so namenjene zlasti krajšim obdobjem podiplomskega izpopolnjevanja. V okviru regionalnih iniciativ je za Slovenijo izredno pomemben program Ceepus, v okviru multilateralnih iniciativ pa zlasti program Socrates/Erasmus.

Sodelovanje v programu Ceepus

Ceepus je program, ki je pričel delovati marca 1995 in bo potekal vsaj do leta 2004. V ta program so vključene naslednje države: Avstrija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija. Cilj programa je vzpostaviti in spodbujati omogočanje mobilnosti študentov in profesorjev v Srednji Evropi ter izkoristiti intelektualne in prijateljske povezave in možnosti.

Program pomeni dopolnitev programom EU, saj omogoča izmenjavo tudi med državami nečlanicami EU, hkrati pa je postal model za učinkovito multilateralno sodelovanje v regiji. Delovanje programa v Sloveniji doslej ocenjujemo kot izredno uspešno, saj se je Slovenija kot ustanovna podpisnica Sporazuma izkazala kot ena najbolj dejavnih partneric v tem prostoru (interni podatki Ministrstva za šolstvo, znanost in šport):

- v programu že od vsega začetka aktivno sodelujejo visokošolski zavodi obeh univerz;
- v dosedanem obdobju je bilo vključenih preko 60 visokošolskih zavodov oz. posameznih oddelkov, tako da je slovenski visokošolski sistem sodeloval z več kot 350 tujimi institucijami;
- v študijskem letu 2002/2003 je Slovenija vključena v 31 univerzitetnih mrež in

- v preteklih 8 letih je Slovenija s sodelujočimi državami izmenjala več kot 2100 študentov.

Izkušnje in razvoj posameznih izobraževalnih sistemov ter procesov v širšem evropskem prostoru so vplivale tudi na ta program. Skladno s temi tendencami so v ta program vključili še naslednje elemente: obvezna uporaba ECTS ali podobnega sistema za prenos kreditnih točk študija, razvoj skupnih študijskih programov, ki naj bi pripeljali do izdaje skupnih diplom, intenzivni tečajji, ekskurzije in poletne šole morajo biti sestavni del študija (kreditno ovrednoteni).

Sodelovanje v programu ERASMUS/SOCRATES

SOCRATES je evropski izobraževalni program, v katerega je vključenih okoli 31 evropskih držav. Predvsem raznolikost študijskih programov predstavlja osnovo za inovacije in prizadevanje za kvaliteto. Zagovarja evropsko sodelovanje na vseh področjih izobraževanja in skuša v čim večji meri izkoristiti raznolikost izobraževalnih sistemov v evropskih državah. Sodelovanje se kaže v različnih aktivnostih: skupni razvoj kurikulumov, šolski projekti, izmenjava učiteljev in univerzitetnega osebja, uporaba računalniško podprtih metod učenja na daljavo in evropsko mrežno povezovanje med izobraževalnimi ustanovami. V okviru SOCRATES-a je več podprogramov:

- COMENIUS – douniverzitetno izobraževanje;
- ERASMUS – program Evropske skupnosti na področju visokošolskega izobraževanja;
- LINGUA – spodbujanje učenja in poučevanja jezikov;
- MINERVA – odprto izobraževanje in izobraževanje na daljavo ter uporaba novih tehnologij v izobraževanju in
- GRUNDTVIG – izobraževanje odraslih in druge izobraževalne možnosti.

Slovenija ima od leta 1999 dalje možnost sodelovanja v vseh programih Evropske skupnosti. Najpomembnejše sodelovanje pa je v programu ERASMUS. Njegov namen je izboljšati kvaliteto in evropsko dimenzijo visokošolskega izobraževanja, kar naj bi dosegli skozi: mobilnost študentov in univerzitetnega osebja, skupni projekti razvoja šolskih programov, razvoj evropskega kreditnega sistema priznavanja študijskih obdobij opravljenih v tujini (ECTS) in projekti tematskih mrež med fakultetami.

Iz spodaj navedene tabele vidimo, da se je mobilnost slovenskih študentov od leta 1999 močno povečala, kar kaže na to, da se tudi v Sloveniji povečuje interes študentov za opravljanje dela študijskih obveznosti v tujini.

TABELA ŠT. 1: MOBILNOST ŠTUDENTOV IZ SLOVENIJE

Država destinacija	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Belgija	5	13	22	24
Danska	6	10	14	9
Nemčija	48	50	89	100
Grčija	1	4	6	6
Španija	6	7	28	39
Francija	15	24	40	38
Irska	1	2	3	6
Italija	3	22	46	46
Nizozemska	14	15	15	26
Avstrija	31	46	42	41
Portugalska	1	2	15	22
Finska	9	11	12	15
Švedska	12	15	18	24
VB	18	9	14	26
SKUPAJ	170	230	364	422

Vir: Interni podatki Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja

Število tujih študentov, ki v okviru programa Erasmus študira v Sloveniji, je sicer veliko nižje, vendar se številka vztrajno večja. Iz tabele vidimo, da vedno več tujih študentov opravi del študijskih obveznosti na slovenskih fakultetah.

TABELA ŠT. 2: MOBILNOST ŠTUDENTOV V SLOVENIJO

Matična država	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Belgija	0	4	5	7
Danska	9	0	7	0
Nemčija	0	6	15	10
Grčija	0	0	1	1
Španija	2	5	10	18
Francija	0	9	15	14
Irska	0	2	8	4
Italija	2	13	17	17
Nizozemska	1	0	3	8
Avstrija	3	8	5	11
Portugalska	0	9	13	13
Finska	3	3	4	10
Švedska	0	3	8	2
VB	0	1	1	12
SKUPAJ	20	63	112	127

Vir: Interni podatki Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja

Poleg študentov so mobilni tudi profesorji, ki s pomočjo sredstev programa ERASMUS na tujih visokošolskih institucijah opravljajo predavanja. Po podatkih Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja je v šolskem letu 2001/2002 približno 70 profesorjev odšlo na tuje univerze. V Sloveniji pretok učiteljskega osebja ni tako izrazit kot v nekaterih tradicionalno mobilnih državah. Pretok bi bilo potrebno v bodoče čimbolj spodbujati in to na vseh relacijah: med univerzami, med raziskovalnimi inštituti in univerzami, med vrhunskimi strokovnjaki v gospodarstvu in univerzami. (Ravnik 2001, 60) .

Iz zgoraj navedenih števil je razvidno, da je sodelovanje v projektu ERASMUS v stalnem porastu in tudi zanimanje za ta program čedalje bolj narašča.

Sodelovanje v programu Leonardo da Vinci

V okviru evropskih programov je potrebno omeniti tudi sodelovanje Slovenije v programu Leonardo da Vinci, katerega glavni namen je izboljšanje kvalitete poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja v najširšem smislu. Po podatkih Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja je znašala mobilnost iz Slovenije v okviru tega programa v šolskem letu 2002/2003 300 udeležencev, v Slovenijo pa je prišlo približno 20 udeležencev. V ta program se vključujejo projekti, ki naj bi iskali nove načine, kako nadgrajevati oziroma kako pridobiti nova znanja in spretnosti, pomagali pa naj bi tudi pri iskanju rešitev aktualnih problemov izobraževanja in usposabljanja.

7 SKLEP

Prehod v na znanju temelječo družbo skupaj z vplivom globalizacije, spremenjenega razumevanja razvoja, neverjetne hitrosti sprememb na področju razvoja informacijsko komunikacijske tehnologije ter demografskimi trendi v razvitih državah, postavljajo pred tradicionalne sisteme izobraževanja in usposabljanja številne izzive. Globoke spremembe v sodobni družbi so prinesle tudi zahteve po drugače usposobljeni delovni sili. Globalna družba znanja, v kateri je glavni vir za doseganje konkurenčnih prednosti podjetij (in seveda tudi držav) tehnološki razvoj in inovacije, potrebuje visoko izobraženo, fleksibilno, ustvarjalno in podjetno delovno silo, z močno motivacijo za neprestano učenje. Vse to prinaša zahtevo po bolj odprtih sistemih izobraževanja, ki bodo omogočili uveljavljanje vseživljenjskega učenja, spremembi učnih načrtov in metod poučevanja v razredu, uvajanju informacijsko komunikacijske tehnologije v izobraževalni proces, mobilnosti študentov in akademskega osebja in drugih oblik internacionalizacije visokošolskega izobraževanja in podobno.

Mednarodna dimenzija v visokošolskem izobraževanju postaja čedalje bolj pomembna za doseganje konkurenčnih prednosti držav. Na to vplivajo tako zunanji kot tudi notranji dejavniki. Zunanji dejavniki vključujejo spremembe na trgu dela, ki zahtevajo različne vrste znanj, sposobnosti in spretnosti, ne samo razumevanje jezikov, različnih kultur in poslovnih metod, ki jih lahko najdemo drugje po svetu. Za delo v globalni ekonomiji brez meja je pomembno poznavanje različnih kultur in raznolikost v kurikulumu univerz. Poleg tega tudi vlade držav razumejo visokošolsko izobraževanje kot del širše politike, mnoge od njih imajo izrazito mednarodni pristop, od širokih tujih političnih interesov do bolj specifičnih zadev domačega ekonomskega razvoja. Najpomembnejše spremembe glede mednarodne vsebine v visokošolskem izobraževanju se odvijajo v okviru regionalnih skupnosti držav (kot so Evropska unija, Assian Pacific Economic Co-operation – APEC).

Evropska unija si prizadeva, da bi uspešno konkurirala s študijsko ponudbo Združenih držav Amerike. Evropske države morajo zato še bolj povezovati študijske zmogljivosti, omogočiti večje prehajanje študentov in profesorjev ter hkrati zagotoviti večjo privlačnost in učinkovitost študija v Evropi. Pomembni dokumenti na tem področju so Lizbonska konvencija in Bolonjska deklaracija ter različni programi Evropske skupnosti (npr. SOCRATES).

Slovenija se zaveda, da so na področju visokošolskega izobraževanja potrebne nujne reforme, predvsem v luči dohitevanja razvitejših držav ter tudi učinkovite integracije v Evropsko unijo. Slovenija je že vključena v procese Evropske unije na tem področju, vendar pa se stanje na tem področju še ni bistveno spremenilo. Visokošolski programi večinoma še vedno niso prilagojeni potrebam podjetij, prenos znanja med univerzami in gospodarstvom je še vedno problem, interdisciplinarnost študija je še vedno zelo nizka ter tudi prilagajanje ciljem Bolonjskega procesa poteka počasi. Dejstvo je, da se Slovenija brez učinkovite reforme na področju visokošolskega izobraževanja ne bo mogla uspešno integrirati v Evropsko unijo ter enakovredno konkurirati razvitejšim, inovativnim, na znanju temelječim družbam.

Za doseganje ciljev, ki si jih je Slovenija zadala v Strategiji gospodarskega razvoja in za doseganje trajnostnega razvoja, je nujno potreben dober izobraževalni sistem. Le-ta pa se ne more odvijati samo v nacionalnih okvirih, izoliran od ostalega sveta. Potrebno je težiti k primerljivosti študijskih programov in enakovrednosti diplom in hkrati tudi k doseganju vrhunske kvalitete.

Slovenija bo morala v prihodnosti posvetiti visokošolskemu izobraževanju še večjo pozornost, da bo lahko konkurirala najrazvitejšim državam. Članstvo v Evropski skupnosti nudi Sloveniji več možnosti za razvoj tega področja, zlasti na področju internacionalizacije, hkrati pa predstavlja tudi nevarnost t. i. bega možganov.

8 POVZETEK V SLOVENSKEM IN ANGLEŠKEM JEZIKU

8.1 Povzetek

Za svet so značilne hitre spremembe ter vse večja globalizacija in kompleksnost gospodarskih in družbeno-kulturnih odnosov. Vse te spremembe zahtevajo drugačno razvojno načrtovanje v svetu in v Sloveniji. Nova razvojna paradigma odpravlja problem redkosti ekonomskih virov kot glavnega nosilca razvoja in ga preusmerja k učinkoviti in uspešni uporabi razpoložljive obnovljive blaginje. V teh razmerah je konkurenčnost nacionalnega gospodarstva vse bolj odvisna od izobrazbene strukture prebivalstva oziroma znanja.

Spremenjeno razvojno načrtovanje je opredeljeno v projektu Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006. Razlogi za spremenjeno razumevanje razvoja so:

- izčrpanost dosedanjega vzorca in spremenjen pomen razvojnih dejavnikov;
- integralna opredelitev razvojnih ciljev in
- spremenjeno mednarodno okolje.

Slovenija bo dosegla trajnostno povečanje blaginje prebivalcev z naslednjimi ključnimi mehanizmi:

- prehod v na znanju temelječo družbo;
- krepitev konkurenčne sposobnosti gospodarstva;
- izboljšanje učinkovitosti države;
- politike za vključitev v notranji trg evropske unije in
- regionalni in prostorsko uravnotežen razvoj.

Globalizacija in na znanju zasnovano gospodarstvo zahtevata korenite spremembe v izobraževanju in poklicnem usposabljanju. Globalna družba znanja potrebuje visoko izobraženo, fleksibilno in ustvarjalno delovno silo, kar pomeni, da se morajo sistemi visokošolskega izobraževanja odpirati v širše okolje.

Najpomembnejše spremembe v razvoju visokošolskega izobraževanja so:

- spreminjanje povezave med izobrazbo in delom ter modernizacija univerz;
- opredelitev kakovosti v visokošolskem izobraževanju;
- tendence po spremenjenem financiranju visokošolskega izobraževanja;
- prilagajanje novim oblikam izobraževanja (vseživljenjsko učenje, učenje na daljavo itd) ter
- internacionalizacija visokošolskega izobraževanja.

Mednarodno sodelovanje na področju visokošolskega izobraževanja je nujno potrebno za doseganje konkurenčnih prednosti nacionalnih gospodarstev. Najpomembnejše oblike internacionalizacije so: mobilnost študentov in akademskega osebja, internacionalizacija kurikulumov, kampusi, medsebojni vzajemni dogovori, transnacionalno izobraževanje.

V Evropski uniji poteka cela vrsta procesov, s katerimi se skuša povečati sodelovanje na področju visokošolskega izobraževanja. Zelo pomemben je bolonjski proces, ki bo vzpostavil usklajen in privlačen evropski visokošolski študij, in razni programi za pospeševanje mobilnosti (SOCRATES-ERASMUS, Leonardo da Vinci). V vseh teh procesih, ki potekajo v okviru Evropske unije, sodeluje tudi Slovenija. Za doseganje ciljev, ki si jih je Slovenija zadala v Strategiji gospodarskega razvoja in za doseganje trajnostnega razvoja, je nujno

potreben dober izobraževalni sistem, ki pa mora biti odprt v širše okolje. Članstvo Slovenije v Evropski uniji nudi velike možnosti za razvoj visokošolskega izobraževanja, zlasti na področju internacionalizacije.

Ključne besede: visokošolsko izobraževanje, internacionalizacija, globalizacija, trajnostni razvoj, na znanju temelječa družba, usposabljanje, mobilnost, Evropska unija, nova razvojna paradigma

8.2 Abstract

The world is characterised by rapid changes as well as increasing globalisation and complexity of economic and social-cultural relationships. These changes require a different developmental planning in the world and in Slovenia. The new development paradigm solves the problem of rare economic resources as the main bearer of development and redirects it to an efficient and successful use of available renewable welfare. In these circumstances competitiveness of a national economy is increasingly dependant on the educational structure and knowledge of the population.

The modified developmental planning is defined in the project Economic Development Strategy of Slovenia 2001-2006. The reasons for the changed understanding of development are:

- the exhaustion of the previous pattern and changed meaning of developmental factors;
- the integral definition of developmental goals and
- the changed international environment.

Slovenia will achieve sustainable increase in the welfare of the population through the following key mechanisms:

- transition into knowledge-based society;
- strengthening the competitive power of the national economy;
- improving the efficiency of the state;
- policies for integration into the internal market of the European Union and
- regional and spatially balanced development.

Globalisation and knowledge-based economy call for drastic changes in educational and vocational training. The global knowledge-based society needs highly educated, flexible and creative labour force, which means that the systems of higher education must be open to a wider environment.

The most important changes in the development of higher education are:

- changes in the relations between education and work as well as modernisation of universities;
- definition of quality in higher education;
- tendencies for changed financing of higher education;
- the process of adapting to new forms of education (lifelong learning, distance learning etc.) and
- internationalisation of higher education.

International cooperation in the field of higher education is absolutely necessary for national economies to achieve competitive advantage. The most important forms of

internationalisation are: mobility of students and academic staff, internationalisation of curricula, campuses, mutual agreements and transnational education.

A series of processes is taking place in the European Union with the aim of increasing cooperation in the field of higher education. The Bologna Process is very important since it will build a harmonised and attractive European higher education study, as well as various other programmes for accelerating mobility (SOCRATES-ERASMUS, Leonardo da Vinci). Slovenia participates in all of these programmes taking place in the European Union. In order to achieve the goals Slovenia set in the Economic Development Strategy and in order to achieve sustainable development a good educational system is necessary, which must be open to a wider environment. Slovenia's membership in the European Union offers great potential for the development of higher education, particularly in the field of internationalisation.

Keywords: higher education, internationalisation, globalisation, sustainable development, knowledge society, mobility, European Union, new development paradigm

9 SEZNAM LITERATURE IN VIROV

9.1 Literatura

1. Bevc, Milena. 1991. *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
2. Bevc, Milena. 1999. *Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
3. Bevc, M. (nosilka raziskave), Mohorčič-Špolar, V.; Beltram, P.; Radovan, M.; Brenk, E.; Kodelja-Starin, J. 2001. *Znanje in izobraževanje v Sloveniji v luči priključitve EU*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
4. De Wit, Hans. 1998. *International Higher Education, Spring 1999. Changing Rationales for the Internationalization of Higher Education*. [Online] Available at: http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newletter/Nems15/text1.html [18.10.2003].
5. Ergon-Polak, Eva. 2002. *Universities in the New Global Economy – Actors or Spectators?* Secretary General, International Association of Universities (IAU). Toronto, October 31, 2002. [Online] Available at: <http://www.unesco.org/iau/pdf/eep-toronto.pdf> [04.06.2003].
6. Hayward, Fred M. (2000). *Globalisation and internationalisation: Thoughts about the institutional Context in U.S. Higher Education*. Paper presented in The International Forum of Change Projects 19-21 August 2000. San Lamer, Durban. [Online] Available at: <http://www.chet.org.za/publications/San%20Lameer%20Participant%20Papers.doc> [18.10.2003].
7. Knight, Jane. 1999. Internationalisation of Higher Education. *Quality and Internationalisation in Higher Education*. H. d. W. in J. K. (Editors). Paris: OECD, 13-29.
8. Kameoka, Yu. 1996. The internationalisation. *The OECD Observer No. 202*. 34-36.
9. Kump, Sonja. 2000a. Evropske izkušnje na področju evalvacije visokega šolstva. *Evalvacija*, urednik D. Štrajn. Ljubljana: Pedagoški inštitut: 133-140.
10. Kump, Sonja. 2000b. Konceptualni in metodološki pristopi v evalvaciji visokega šolstva. *Evalvacija*, urednik D. Štrajn. Ljubljana: Pedagoški inštitut: 143-157.
11. Nokkala, Terhi. 2002. *National policy responses to the globalisation of higher education*. [Online] Available at: <http://www.utwente.nl/cheps/documenten/susunokkola.pdf> [25.03.2003].
12. Ravnik, Matjaž. 2001. Vloga Slovenskega visokega šolstva in znanosti v procesu mednarodnega združevanja in globalizacije. *Razvoj visokega šolstva v Sloveniji: Zbornik referatov na posvetu 27.10.2001*. B. S., L. G. in A. K. (Uredniki). Ljubljana: SAZU, 59-62.
13. Stanovnik, Tine. 1995. *Izobrazba, dohodek in socialni status prebivalcev Slovenije*. Informativni bilten Ljubljana.
14. Throsby, David. 1998. *Financing and effects of internationalisation in higher education. The economic costs and benefits of international student flows*. Paris: OECD-CERI. [Online] Available at: <http://www.oecd.org/els/papers/papers.htm> [23.6.2003].
15. Van Damme, Dirk. 1999. *Internationalisation and quality assurance – towards worldwide accreditation*. [Online] Available at: <http://www.esib.org/> [23.6.2003].
16. Van der Wende, Marijk. 1999. Quality Assurance of Internationalisation and Internationalisation of Quality Assurance. *Quality and Internationalisation in Higher Education*. H. d. W. in J. K. (Editors). Paris: OECD, 225-237.

17. Wächter, Bernd. 1999. *Assessing the quality of internationalisation. The Internationalisation Quality Review Process (IQRP)* (Brussels, ACA). [Online] Available at: <http://www.auc.dk/iaup/5chap6.htm> [23.6.2003].

9.2 Viri

1. EU (2000) Lisbon European Council: Presidency Conclusion . Lizbona 23. in 24. marec, 2000. [Online] Available at: <http://ue.eu.int/fr/info/eurocouncil/index.htm> [03.06.2003].
2. EU (2001a) Communication from Comission: *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. COM (2001) 678 final (21.november). [Online] Available at: http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/communication/com_en.pdf [03.06.2003].
3. EU (2001b) Report from Education Council to the European Council: *The Concrete Future Objectives of Education and Training Systems*. [Online] Available at: <http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDoc.asp?BID=75&DID=65805&LANG=1> [29.04.2003].
4. European Commission, Directorate-General for Education and Culture. 2000. *The Globalisation of Education and Training: Recommendations for a Coherent Response of the European Union..* [Online] Available at: <http://europa.eu.int/comm/education/programmes/eu-usa/global.pdf> [04.06.2003].
5. GATE (s.d.). *The GATE certification proces*. [Online] Available at: <http://www.edugate.org/certific.htm> [29.04.2003].
6. Interni podatki Ministrstva za šolstvo, znanost in šport.
7. Interni podatki Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.
8. Ministrstvo za šolstvo in šport. 1995. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana.
9. Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 20/2002).
10. SIU – Centre for International University Cooperation. *Internationalisation of Higher Education and Research*. [Online] Available at: <http://www.siuno/vev.nsf/o/SIUs+publications-Report+presented+to+the+Norwegian+Government+Commision+on+Higher+Education+After+2000-Internationalisation+of+Higher+Education+and+Research> [29.04.2003].
11. Slovenija kot informacijska družba: modra knjiga. Uporabna informatika, Ljubljana, VIII (2000).
12. Slovenski svet za trajnostni razvoj pri Vladi RS. 2002. *Trajnostni razvoj – ključ do dolgoročnega zagotavljanja blaginje in varnosti*.
13. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2001. *Slovenija v Evropski uniji: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije*. Ljubljana: UMAR.

SEZNAM TABEL

TABELA ŠT. 1: MOBILNOST ŠTUDENTOV IZ SLOVENIJE	39
TABELA ŠT. 2: MOBILNOST ŠTUDENTOV V SLOVENIJO.....	39